

ODSHERRED

SAMLING VI = UDGIVET AF
TAGE · CHRISTIANSEN
— EGET FORLAG —

ODSHERRED

SKILDRINGER FRA FORTID OG NUTID

*Under hvide Maagers Flugt
over tavse Fortidsminder
ligger Landet ungt og smukt,
medens Tider skifter, svinder.*

Rørvig: Fredede Strandarealer ved Isefjorden
og den gamle Lodsoldermandsgaard ved Havnen.

UDGIVET AF TAGE CHRISTIANSEN

EGET FORLAG, HASLEV

1935

INDHOLD

PAA BARNDOMMENS EGN. Digt af *M.*

EN SKOVRIDERGAARD BLEV 100 AAR. Af *Elisabeth Vester-
gaard, Mantzhøj.*

JUL I FATTIGHUSET. Af *Asta Christiansen.*

MOR OG JULEN. Digt af *Tage Christiansen.*

RØRVIG OG NATURFREDNINGEN.

*FRA DEN TID, DA BY-MUSIKANTEREN OG HANS ORKE-
STER STEMTE FIOLEN OG KLARINETTEN TIL DANS,
FEST OG MUSIK I DET GAMLE NYKØBING.* Af Lokal-
historikeren *Sophus Jensen.*

*HJEMSTAVNSMUSEET FOR ASNÆS OG FAAREVEJLE
SOGNE.* Af *Plantør L. Aasklint.*

ODSHERREDS TILBLIVELSE. Af *Statsgeolog V. Milthers.*

ODSHERRED. Digt af *Svend Thisted.*

*JARLEN AF BOTHWELL. FRA SKOTLANDS KONGESÆDE
TIL DRAGSHOLMS FANGEKÆLDER OG DET SIDSTE
HVILESTED I FAAREVEJLE KIRKE.* Af *Tage Christiansen.*

Omslagsbillede: *FAAREVEJLE KIRKE.* Efter Fotografi
af *S. Bay.*

Tidligere udkom:

TAGE CHRISTIANSEN:

Odsherred, 1929 (udsolgt).

Odsherred, 2. Samling 1930.

Odsherred, 3. Samling 1931.

Odsherred, 4. Samling 1932.

Odsherred, 5. Samling 1934.

Trykt i 1000 Eksemplarer.

HOLBÆK AMTSTIDENDES BOGTRYKKERI

Paa Barndommens

Egn

Øt Mindets Kildevæld gaar frem
om Barndomsegnen og mit Hjem –
det nynner om min første Gang,
fortæller om min Moders Sang
og pusler rundt i Mark og Vang
og gør mig glad igen.

Naar jeg gaar træt ad Vejen,
saa kommer Barnelegen
ved Højby Sø og Borrevang,
og Mindets Ord: »Der var engang«
har altid samme fulde Klang
i Hjertedybets Grund.

Fra Bakkerne om Hjemmet
vi saa ud mod et fremmed
og fint og dejligt Drømmeland
bag Kattegattets klare Vand –
og Fantasien tog Forstand
vidunderligt i Favn.

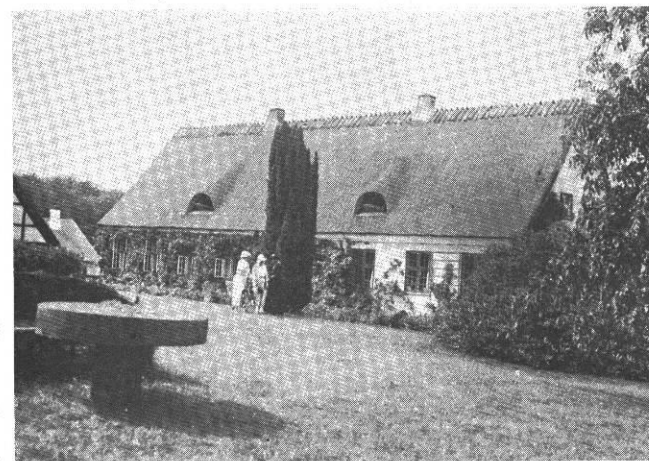
Gudshuset signer Hus og Gaard,
og Klokkerne mod Aften slaar
de dybe Bedeslag, der gør,
at Sindet vendes nu som før
mod gamle Ord, der aldrig dør
om Højby Kirkes Sagn.

Forunderligt at vandre her,
hvor Sekshøj imod Odden ser,
og Sejerøen hegner ind
og skærmer mod den barske Vind,
saa Bugten bliver mild af Sind
og aander Fred og Ro.

Du lille By bag Bakker gemt,
aah – jeg har ingenting forglempt!
Jeg følger Mindets Kildevæld –
og naar jeg mod den sidste Kvæld
ser Livets Sol gaa dybt paa Hæld,
saa kommer jeg igen.

Saa vil jeg hvile i den Muld,
der blev mig kær og yndefuld,
fordi den gav mig Livsens Brød
og altid aabne Arme bød
den Vandrer, der i Strid og Nød
fandt Hvilestedet her.

M.

En Skovridergaard blev 100 Aar.

Jeg drømmer bag gamle Mure
under aarhundredgamle Træer
om dem, der drog Livets Fure,
de Slægtled, der levede her.
De elsked og haded i Fryd og i
Savn,
de lyste i Smil og de mørkned i
Graad,
de styrede her deres Skæbnebaad
i Skovenes Navn.

Jeg føler, de færdes herinde,
de hvisker mig sagte Ord,
de famler sig frem for at finde
et Livsværks slettede Spor.
»Her bygged vi Vej, her planted vi
Træ,
vi leder om Spor af vort Arbejdes
Gavn,
vi planted for Fremtidens Slægter
et Læ
i Skovenes Navn!«

Billederne forestiller:

Ekskursion fra Landbo-
højskolen til Odsherreds
Skovdistrikt. Deltagerne
samlet i Haven paa
Mantzhøj Skovrider-
gaard.

=
Partil fra Jyderup Skov.

=
Mantzhøj ved Sommer —

=
og Vinter.

=
Slanke Bøge i Kongsøre
Skov.

Jeg føler de spørgende Blikke,
jeg aner den søgende Haand:
»Sig, hvorfor peger du ikke
paa Spor af vort Arbejdes Aand?«
»Ak, Vejen er tilgroet, borte Jer Slægt,
Jert Navn kun en Lyd gennem hundrede
Aar,
hvert Spor slettes ud under Tidernes Vægt,
men Skoven — den staar!

Og Skoven suser med Minder,
med Spor af dens Dyrkeres Aand,
og her — blege Skygger — I finder
Livets friske, varmende Haand!
I lagde et Frø til mit skyggende Træ,
I hugged den Bjælke, som støtter mit Hus,
I skabte den Skov, hvor jeg nu søger Læ,
for Livsstormes Sus!«

Da smiler de blege Skygger,
en Hvisken mit Øre naar:
»Vi ved vel, hvad Mennesker bygger
farer hen, farer hen og forgaar!
Vort Navn blev udslettet af Tidernes Haand,
vor Vej groede til, og vor Mur sank i Grus,
dog hører du Evighedsklang af vor Aand
i Skovenes Sus!«

Engang skal jeg synge til Verden
min Afskedstak og Farvel,
takke for munter Færden,
for mangeslags smilende Held,
for Dyrenes Venskab og Menneskers Tro,
for Sol og for Blomst og for Bølgernes Brus,
for det, der skal synge min Sjæl til Ro
— Skovenes Sus! —

Elisabeth Vestergaard.

Jul i Fattighuset

*En Fortælling fra Odsherred fra dengang
Fattighusene endnu eksisterede*

DE boede Dør om Dør i Fattighuset — Sidse til højre og Birthe til venstre; imellem dem var kun en lille firkantet Gang, brolagt med røde Mursten.

Sidse havde været gnaven lige fra Morgenstunden, da Kakkelovnen begyndte at ryge, saa hun til sidst maatte skrabe Soden ud. Det var ikke morsomt at ligge dør og rode paa en Juleaftensdag. Birthe kunde sagtens, hendes Ovn kunde næsten rense sig selv — og saa var hendes Stue et Kvarter længere end Sidses — godt og vel! Og hun havde en stor, grønmalet Dragkiste, hvor hun kunde gemme alle sine Klæder for Mus og Møl — ja, tit blev der ogsaa sat en Skaal Mad i den — mest naar hun havde faaet noget forærende, som ingen andre skulde se.

Men Sidse havde en fin Næse, naar hun engang imellem kiggede indenfor — og selv om hun ikke kunde udstaa Birthe og ikke vilde have Omgang med hende, saa maatte hun jo dog af og til ind for at høre lidt nyt — for Birthe gik tit ud og vidste meget. Hun havde sine gode Ben endnu — ikke saadanne hullede Skinneben som Sidses, der aldrig kunde læges. Der var rigtignok Forskel paa, som Folk havde det.

Naa, nu skulde hun vel ellers til at gøre jule-rent — det kunde nok behøves nu efter det med Kakkelovnen.

Sidse stillede sig hen ved Vinduet, for der kom nogen gaaende forbi, og hun maatte da se, hvem det var. Saa gik hun ud i sit lille Køkken og rumsterede længe derude.

Paa den anden Side af Gangen sad Birthe og saa sig omkring; hun var færdig med at ordne sin Stue og nød det dobbelt, fordi hun vidste, at Sidse ikke var begyndt endnu. Hun kunde ikke dy sig for at gaa hen og raabe gennem Væggen til Sidse i Køkkenet: »Er du færdig med Julerengøringen, for det er jeg?»

Hun vidste, det vilde ærgre Sidse — det var derfor, hun sagde det. Men lidt efter lukkede Sidse Døren paa Klem ind til Birthe og raabte: »Gangen fejrer jeg ikke!»

Det med Gangen havde Birthe ikke glemt, men nu havde den ligget og flydt i fjorten Dage, og nu vilde Birthe ikke have noget med den at gøre, eftersom det altid var Sidse, der slæbte mest Snavs med sig ind. »Vil du ikke feje«, sagde Birthe roligt, »saa lad du bare Skidtet ligge.« »Ligge«, raabte Sidse, »nej, jeg vil ikke have det Skarn liggende her i Høj-tiden.«

Birthe gik hen og lukkede Døren for Næsen af Sidse, men da hun i det samme saa Præsten komme nede paa Gaden, raabte hun: »Nu kommer minsæl Præsten — kanske han vil ind her.« Sidse røg i en Fart ind i sin Stue og laasede Døren, og Birthe snapede sin Kost, fejede sin Halvdel af Gangen og lod Snavset ligge uden for Sidses Dør. Saa stod hun et Øjeblik i sin Stue, inden Præsten bankede paa og traadte ind.

»Ih, men Jøsses dog«, udbrød Birthe overrasket. »Bliver De bange for mig?« spurgte Præsten. »Nej, men her ser ikke saa pænt ud, jeg mener, Gangen er ikke fejlet færdig ...« »Naa ikke andet«, svarede Præsten, »det kan De da snart faa gjort.« Birthe havde den største Lyst til at udgyde sin Harm over Sidse — men hun beherskede sig. »Sidse er nok ikke hjemme«, sagde Præsten, »hendes Dør var lukket.« »Jo, saamænd er hun saa, jeg har lige snakket med hende. Saa har hun laaset Døren, da hun saa Præsten.«

Nu fik Birthe dog sagt det. Og det gjorde Indtryk paa Præsten, det kunde hun godt se. Hun bød ham ind i Varmen, trak en Stol frem, lukkede Døren og frydede sig igen over, at hun havde faaet gjort rent.

Saa kom Præsten frem med sit Ærinde. Han vilde ønske hende en glædelig Jul, og det kunde alle faa, naar de selv vilde, enten man saa sad højt paa Straa, eller man boede i et Fattighus. Det var den indvendige Glæde, det kom an paa, det venlige Sind, som var modtageligt for alt det gode og gav Lyst til at glæde andre — og det kunde jo selv den fattigste gøre, for det bedste, man kunde give hinanden, var Kærlighed, selv om den ikke var noget

imod den Kærlighed, Gud viste os, da han sendte sin Søn til Jorden for at frelse Mennesker, bære vor Skyld og hjælpe os til at komme i Himmelen. —

Inde hos Sidse gik alt i Staa. Hun var helt betaget og stod som forstenet midt paa Gulvet. Hun var forskrækket over sig selv, over, at hun laasede Døren for Præsten. Men nu kunde hun da ikke laase op — og sikken her saa ud. Nu sad han inde hos Birthe, og der var alt i Orden, og han kunde præke for hende. Mon hun havde faaet Tid til at lægge Salmebogen frem, inden han kom? Sidse frygtede for, at Præsten blev vred paa hende, fordi hun laasede, glemte det maaske aldrig — heller ikke, naar han engang skulde gøre Ligtalen over hende. Saa vilde han maaske lægge det ud, saadan som nu han kunde det — kanske sige, at hun havde lukket Døren for ham og dermed for Guds Rige.

Sidse lyttede, nu sang Præsten derinde; hvad mon det var for en? Hun listede ud i Køkkenet, dør var mere lydt. Det var nok den om et Barn er født i Betlehem — ja, den kunde hun da godt nok lige fra Barn af, og selv om hun ikke hørte alle Ordene, vidste hun, hvad det var for Vers, han sang. Ja, Birthe kunde sagtens. Hun sad dør lunt og rent og sang Halleluja med Præsten. Sidse stod fortabt og saa rundt om paa Støvet, der laa tykt alle Vegne — endda det nu var nær ved at være Jul. Hvad mon Præsten sagde derinde? — — —

Hun begyndte at rydde op og gøre i Stand, vaske af og lægge til Rette i Kakkelovnen. Nu var den da ren og maatte kunne varme. Hun hørte Døren gaa og saa straks efter Præsten ude paa Gaden. Saa prøvede han altsaa ikke hendes Dør mere; og det var ikke godt at vide, hvad Birthe havde sagt om hende. Stille laasede hun Døren op og kiggede ud. Dør laa minsæl al Birthes Snavs skubbet over til hende. Sidste greb sin Kost og fejede væk fra sin Dør, hobede det hele sammen som et Skel mellem de to Døre. Saa gik hun ind og gjorde alt færdigt i Stuen.

Men Birthe havde hørt Kosten og listede forsigtigt ud. Naa, fejten havde Sidse da, men dør laa det hele. Hun tænkte paa Præsten og alt det, han havde sagt, og hun listede ind efter Fejeskovlen, tog Halvdelen af Snavset, bar det udenfor og dryssede det ned i et dybt Hjulspor. Det saa Sidse straks, og hastigt aabnede hun Vinduet paa Klem og raabte: »Du tror vist, du gør Vejen en stor Tjeneste.« Det svarede Birthe ikke paa.

Der blev stille i Huset. Birthe satte sig hen med sin Salmebog i Skødet, bladede i den og læste den første Linje af alle Julesalmerne. Sidse anbragte sig i en Stol ud for Kakkelovnen, stirrede ind i dens aabne Gab og fulgte hver Glød i dens Opkomst, ind-

til den blussede op. Saa lukkede hun Laagen og nød Bulderet i den rene Ovn. — — —

Kirkeklokken kimede før Juleaftensgudstjenesten. Birthe rejste sig, idet hun tænkte: »Naar Præsten har været hos mig, er det rimeligt, jeg gør Gengæld.« Saa tog hun sit graa Sjal frem af Dragkisten og hængte det paa sig. En Kyse fandt hun frem af en Skuffe og bandt den paa foran sit lille Spejl. Med Salmebogen og et Lommetørklæde i den ene Haand aabnede hun med den anden sin Dør og saa da straks, at alt Snavset var borte af Gangen, og hun undredes, for hun havde intet hørt. Men det maatte jo være Sidses Værk.

Saa gik hun ud paa Gaden uden at smække det mindste med Døren — for det kom jo ikke Sidse ved, hvor hun gik hen.

Men Sidse følte sig saa utilpas; der var ikke noget ved at sidde her og glo — og det med Præsten var nu alligevel — — han var jo egentlig en rar Mand saadan

Sidse tog en gammel Kaabe frem fra et Forhæng og stak Armene i den. Saa bandt hun et Tørklæde om Hovedet og listede stille ud paa Gaden. Hvorfor skulde Birthe have sin Næse i, hvor hun gik hen? Salmebog havde hun ikke, og hun kunde heller ikke læse — saa det var lige meget med den.

Det var mørkt, saa ingen saa hende — og det var ogsaa godt det samme. —

Sidse og Birthe kom til at sidde ved Siden af hinanden i Kirken — der var ingen Pladser at vælge imellem. Da Folk myldrede ud, sagde Sidse til Birthe: »Det var en lang en.« Hvem? »Prækningsen!« »Naa-aa«, sagde Birthe nænsomt og præstevenligt. — »Og saa de ømme Bænke, man sidder paa. Ja, du har gode Ben, saa det gør kanske dig noget.« De sagde ikke mere, men fulgtes ad til Fattighuset. Da de kom ind i Gangen, laa der en Pakke ved hver Dør, og en Skaal stod ved Siden af. Der blev ikke sagt noget. Sidse kendte straks Skaalen og tog i Hast Maal af Birthes — de var fra samme Sted. Saa tog hver sit og gik ind til sig selv.

Noget senere aabnede Sidse Døren ind til Birthe og spurgte: »Hvad fik du, Børte?« »Steg, og hvad fik du?« »Grød, fik du ikke mere end Steg?« »Jo, Kartofler og Rødkaal. Men du fik ogsaa mere end Grød.« »Ja, Kaffe og Julekage.« De sagde ikke mere, og Sidse gik ind til sig selv igen. Men lidt efter stod hun i Birthes Dør, ikke med Taarer i Øjnene, men tudskraalende, saa hun knapt kunde faa sagt, hvad hun vilde: »Børte, den Mad — den forstaar jeg — vi skal deles om det — først min Grød og saa din Steg — og saa Kaffe med Kage ovenpaa. Og jeg skal lægge for. Vil du spise inde hos mig? Der er godt varmt.

Birthe saa lidt forbavset paa Sidse, men gik straks hen til den grønne Dragkiste og tog noget op. »Se her er min Dug — det er dog Juleaften.«

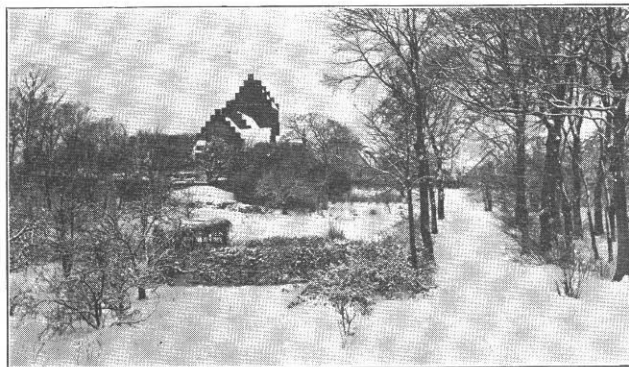
Sidse tørrede Øjnene i Snippen af sit Forklæde og gik saa ind for at dække Bord. Lidt efter sad de med de varmede Retter paa den hvide Dug. De var helt højtidelige, da de stak til Risengrøden med det store Smørhul, der flød helt ud over Grøden, som var overstrøet med Kanel og Sukker. Øl var der ogsaa. Birthe var lige ved at udtale sig om den gode Grød — men det var jo unødvendigt, for det vidste Sidse jo lige saa godt som hun.

Men da de begyndte paa Flæskestegen med Kartofler og Rødkaal til, da slap det alligevel uforvarende ud af Birthe: »Det er dog en nydelig Spise.« »Ja, det er det«, sukkede Sidse. Kaffen fyldte hele Stuen med Vellugt. Sidse gav den et lille ekstra Kog — for s a a d a n Kaffe skulde udnyttes til det yderste. Jule-

kagen smeltede i Munden for hver Slurk Kaffe, de drak. Sidses Tandstumper slap nok saa let over den som over Stegen.

Da Maaltidet var til Ende, tog Sidse af Bordet og lagde omhyggeligt Dugen sammen. »Ikke en Plet«, henkastede hun — og Birthe nikkede. »Bliver du herinde?« spurgte Sidse. Birthe nikkede igen. Sidse var lige ved at smile til Birthe, men Smilet brød først frem, da hun bukkede sig ned over en Skuffe og tog to røde Æbler op. Hun havde været i to Sind — om hun skulde give Birthe det ene, eller om hun skulde fortie, at de var med i Pakken. Nu lagde hun det ene — det største — hen foran Birthe og sagde med et lunt Smil: »Der har du en Himmerigs Mundfuld til sidst.« Birthe smilede, da hun tog Æblet. »Ja, saamænd, alt dette her smagte jo ligegodt noget af Himmerig.«

Asta Christiansen.

Mor og Julen

*Nu kimer igen de Klokker,
der melder om Julens Fred,
om Barndommens Lykkedage,
om uendelig Kærlighed.*

*Nu kalder de ældgamle Toner,
der kaldte paa dig og paa mig,
vi fulgte saa gerne de Klokker
ad en Høvesti's Kirkevej.*

*De kimer, de vældige Malme,
som før i Aarhundreders Løb,
vi selv er kun Fnug, der flyver,
til nye er viklet af Svøb.*

*Vi er kun som Sneen, der drysser,
en Jul, medens Træet bli'r tændt;
men dog har vi Tid til at mindes
og takke for godt, der er hændt.*

TAGE CHRISTIANSEN

RØRVIG OG NATURFREDNINGEN

Den fredede Rørvig Mølle. (Fra »Dansk Naturfredning«.)

S. Bay fot.

Natur er ikke altid noget, der passer sig selv. Der maa somme Tider kunstige Midler til for at holde paa det naturlige.

»Foreningen til Værn om Rørvig Sogns Naturskønhed« blev stiftet den 30 Juli 1926. I denne Forening mødtes Egnens vaagne og interesserede Befolkning med Sommergæster, der havde tabt deres Hjerter til det dengang endnu ret uberørte Rørvig. Man forstod, at med det stadigt voksende Besøg af Sommergæster paa længere eller kortere Besøg, maatte der i Tide træffes Foranstaltninger for at værne imod Enkeltmands Interesser de Partier i Rørvig, der har størst Værdi og størst Interesse for den Almenhed, der ellers maatte have Udsigt til at blive lukket ude. Det Initiativ og den Offervilje, der herigennem er lagt for Dagen fortjener Tak og Paaskønnelse fra alle Elskere af Odsherreds Natur.

Foreningen opnaaede allerede under sin første Formand, Førstelærer Tandrup Ledelse flere betydningsfulde Resultater, saaledes en Beskyttelse af »Højsandet« mod Bebyggelse ved Klittens Begyndelse, en Varetagelse af den sjældne Naturskønhed ved Havnen under Havneudvidelsen og Bevarelsen af den prægtige gamle Rørvig Mølle, der senere er restaureret. Senere blev — under Lærer Juhl Andersens Formandsskab — den saakaldte »Højsandsplads« erhvervet, en sjælden skøn Plads indrammet af Plantage. Det godt og vel 3 Tdr. Land store Areal er nu under Naturfredningslovens Beskyttelse og er af Foreningen skænket til Rørvig Kommune.

Om endnu en meget væsentlig Fredning fortæller Næstformanden i Naturfrednings-Komitéen for Rørvig og Omegn, Grosserer S. V. Hansen i Danmarks Na-

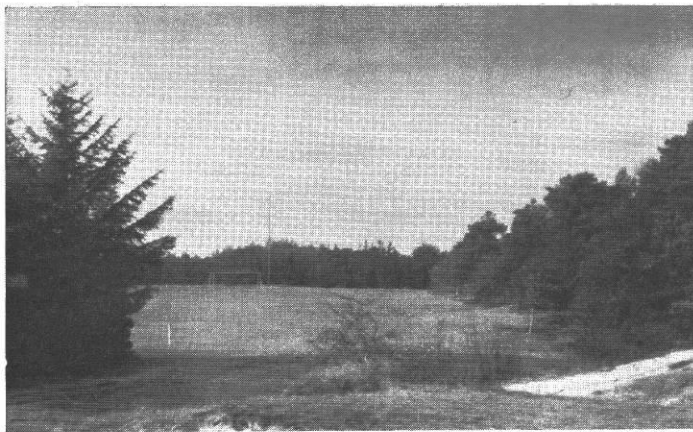
Der er i Odsherreds afvekslende Natur saa mange skønne Pletter, at det altid vil være vanskeligt at give et enkelt Sted Prisen. Hver Plet bidrager sit til den rige Mangfoldighed, der netop er denne Halvøs Charme, og hver Egn har sine Fortrin, det være sig i Naturskønhed, i Seværdighed eller i Minder. Rørvig har frem for andre Steder i Odsherred bl. a. det, at denne specielle Egn blev først opdaget, blev bedst kendt og fik de mest formaaende Venner. Og naar Rørvig har solet sig i Tilnavnet »Sjællands Skagen«, er det heller ikke uden Grund. Blot at Rørvig byder paa en langt mere alsidig Natur — fra den blide Ynde ved Isefjorden over Ager og Lyng og Plantage til de stolte Skrænter ved det aabne Hav mod Nord.

Rørvig blev først opdaget, og Rørvig fik de formaaende Venner. En smuk Na-

Opgang til det fredede Højsand i Rørvig.
(Fra »Dansk Naturfredning«.)

S. Bay fot.

»Højsandspladsen«. Fredet mod Bebyggelse og udlagt som Idrætsplads.
(Fra »Dansk Naturfredning«.) S. Bay fot.

dede Gave har saa meget mere Betydning, som Strandarealet ikke alene ved Deklaration af 23. August 1934 er blevet naturfredet, men det bestemmes i Deklarationen, at den 230 Al. lange Strand skal være aaben for Offentligheden til Badning. Hele det fredede Areal vil blive [er i Sommeren 1935 blevet] videreskænket af Foreningen til Rørvig Kommune, som foruden Bevarelsen af et Stykke ægte Rørvignatur har opnaaet at bevare den eneste aabne Badestrand ved Isefjorden, der trods det mere storslaaede Kattegatsbad søges af mange Badegæster. Denne Naturfredning gav iøvrigt Anledning til, at Ejeren af Naboejendommen, »Strandlyst«, lod ca. $\frac{1}{2}$ Td. Land ubebygget Strandpark med 120 Alen Strand frede mod Bebyggelse uden Erstatning.

Endelig fortjener det ogsaa at nævnes, at der arbejdes paa at faa fredet endnu et Stykke smuk og særpræget Rørvig-Natur. Det drejer sig om Plantagen langs Højsandets Vestside, hvorigennem en Spadseresti snor sig malerisk og skyggefuldt under Fyrretræer, Gran, Lærk og Løvtræer. Plantagen, der er meget yndet af Sommergæsterne, danner en naturlig Fortsættelse af den naturfredede »Højsandsplads« og er et af Rørvigs skønneste og mest uberørte Partier, hvor Naturen hidtil har faaet Lov til at leve sit eget Liv.

Som ovenfor kort berørt er der ogsaa blevet vaaget over den naturlige Skønhed, der præger Rørvig Havn. Da Færgeforbindelsen med Hundested blev oprettet, og Færgelejet maatte anlægges, lykkedes det at bevare den gamle Lodsoldermandsgaard og dens hundreedaarige Elmerække. Rørvig Havn er nu Anløbspladsen for de mange Mennesker, der kommer søværts til Odsherred. De tre andre Adgangsveje har hver sin Charme: Jernbanen ind over den udtørrede Lammefjord, Landevejen forbi Vejrhøj og gennem Høve Stræde, og »Genvejen« ind over Lammefjordsdæmningen. Men en mere smilende Velkomst end den, Rørvig Havn og dens Omgivelser byder, kan vist ingen af Odsherreds Gæster ønske sig.

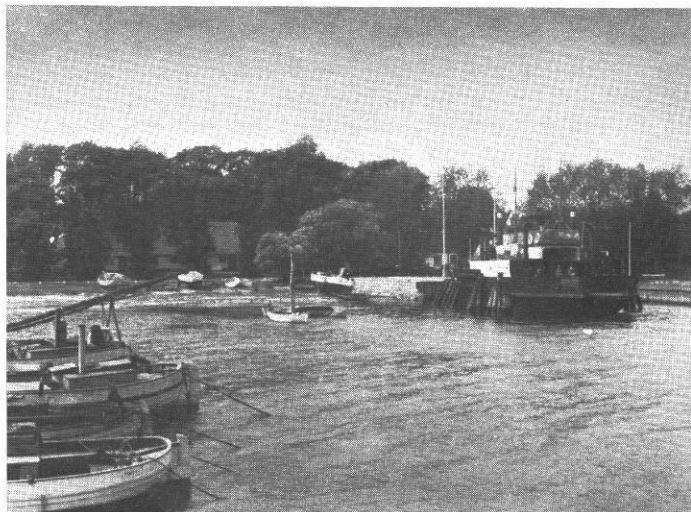
Velkomsten lyder allerede midt ude i Isefjordens Indsejlingsløb, naar Vandet i kaade Skvulp slaar mod Færgens Sider, og Isefjordskysten fra den flade Skansehage til Egebjergs fjerne Højdedrag træder skarpere frem. Og er man naaet i Land i Rørvig, hvor Færgens Ankomst hører til Dagens store Begivenheder, befinder man sig med det samme i saadanne Naturomgivelser, at man snart skal lære at forstaa den Rørvig-Digter, der synger: »Klittens Sommer bygger Stige mellem Jord og Himmerige«.

Tage Christiansen.

turfredningsforenings Aarsskrift for 1934
—35:

»Under Ledelse Foreningens nuværende Formand, Medlem af Holbæk Amts Naturfredningsnævn, Gaardejer Carl Olsen, lykkedes det Foreningen i Sommeren og Efteraaret 1934 at gennemføre en ny, større Naturfredning, hvorved et 3 Tdr. Land stort Strandareal ved Isefjorden Nord for Lodsoldermandsgaarden og Rørvig Havn sikredes mod Udstykning og vandaliserende Bebyggelse. Ved en enestaaende Offervillighed af en af Rørvigs Naturfredningsvenner, Grosserer L. Kristensen, blev Foreningen sat i Stand til at købe Arealet for 18,000 Kr., hvortil kom 1000 Kr. som Erstatning til en Lodsejer. Denne storsindede

Rørvig Havn med Færgelejet. (Fra »Dansk Naturfredning«.)

Fra den Tid, da By-Musikanteren og hans Orkester stemte Fiolen og Klarinetten til *Dans, Fest og Musik i det gamle Nykøbing*

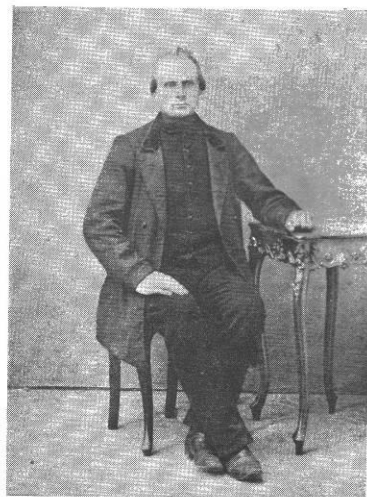
Nordvestsjællandsske Folkelivsbilleder af Lokalhistorikeren Sophus Jensen i Nykøbing

DEN GAMLE ODSHERREDSKE FOLKE- KARAKTER

DE gamle Rørvigfolk sagde i sin Tid, at som vi selv er, bliver vor Fest, naar vi kommer sammen. Og i disse Ord var der en stor Sandhed; thi studerer man Folkekarakteren blot her paa Sjælland, opdager man snart, at saa langt op i Tiden som til 1890erne havde Befolkningen i hvert Sogn sit eget Særpræg paa mange forskellige Omraader. Og i særlig Grad for Sognene i Odsherred; f. Eks. var blot det, at en Gaardmandssøn hentede sin tilkommende Kone uden-sogns, en Begivenhed, som kunde sætte de gæve Sognefamiliers daglige Idyl paa Højkant og give Anledning til mangan en — ofte hed — Diskussion. Jeg kender nøje en Sag fra 1874, hvor en ung Mand i Grevinge Sogn hentede sin tilkommende Kone ude paa Sjællands Odde, hvad dengang vakte stor Fortørnelse og skaffede ham en Del Ubehageligheder. Det var Sognefamiliens Mening, at han skulde have ægtet sin Kusine i Nabo-Gaarden; thi denne store Sognefamilie havde i snart 150 Aar været indgiftet med Sognets egne Børn. Blot for ca. 30 Aar siden var de fleste i hvert Sogn i Slægtsforbindelse indbyrdes. Dette maatte give hvert Sogn sine Ejendommeligheder og Særpræg, som efterhaanden udviskes, da omkring Aarhundredskiftet Jernbanen blev anlagt op igennem Odsherred, og senere, da den øgede Biltrafik fik Befolkningen mere blandet sammen. At komme uden for Sognets Grænser var nu ikke nogen Begivenhed mere, og de gamle Ejendommeligheder i de forskellige Sogne forsvandt hurtigt. Kun ved at besøge enkelte meget gamle Mennesker kan man dog endnu i 1935 faa lidt at vide af det meget, som desværre er gaaet tabt for Eftertiden. Den gamle odsherredske Bonde prægedes af et lyst Sind og godt Humør, men tillige af megen Selvfølelse og til Tider af ikke saa lidt Stædighed, ligesom han følte sig som en Konge paa sin fra Slægterne modtagne Gaard og

dens Marker og i sin Tid strengt holdende paa Fædrenes og Sognets Traditioner.

Forøvrigt har Odsherrederne fra gamle Dage faaet Skyld for at være Sjællands gemytligste Folkefærd. Grunden hertil skal søges i, at Odsherred i den strenge saakaldte Herremands-tid var Kronens Gods, og selv i Fællesskabets Tid blev Befolkningen behandlet meget mildere end paa de store Godser nede i Syd- og Midtsjælland, hvor Herremanden regerede næsten enevældig over Bønderne.

Typisk Odsherred-Bonde fra 1860erne.

Vel findes nok Beretninger om Brugen af »Hunde-hul og Træhest« paa Egebjerggaarden, Annebjerggaarden og de 3 a 4 andre odsherredske Herregaarde, men dette er for intet at regne mod de Tiders Behandling af Bønderne nede i Sjælland og andre Steder i Landet. Kun ude paa den gamle, stolte Borg, »Dragsholm«, følte den odsherredske Bonde rigtig Hoveriets Lænker. Derfor var Bønderne her i Herredet et Hestehoved foran, da Frihedens Time slog med Hoveriets Afskaffelse i salig 6te Frederiks Tid. I Frihedsaarene i 1848 tog de livlig Del i Taler og Møder, meget mere fremtrædende end Landets øvrige Befolkning.

Den odsherredske Bonde var meget gæstfri; men kom de sammen i Nykøbing, lod de sig ikke gaa paa af hinanden, og der spilledes da højt Spil med Kortene i Nykøbings mange smaa Beværtninger — ja, ofte i flere Dage, og det gjaldt mangan en Gang baade Hest og Vogn, ja, saa galt Gaarden med. Og tit presede de ogsaa hverandre med deres Heste, og naar Værtshusene blev lukket i den lille Stad, kunde man høre Køretøjerne i fuld Karriere over de toppede Brosten og belyst af de blafrende Tranlamper. Ofte forsvandt de hjemad i vilde og for Hestene meget anstrengende Væddeløb. Men de gamle, saakaldte »Odsherreds Heste« var en langhaaret og meget udholdende Hesterace, der kunde og blev budt meget. De fleste gamle Odsherreder, saavel Mand som Kvinde, var granhøje Folk. Provst Larsen, født her i Nykøbing, skriver i sin Bog »H. Amt 1832«, at ude paa Sjællands Odde er de fleste Mandfolk omkring 72 Tommer høje, og mener at det skulde være Efterkommere af en Fortids Kæmpeslæggt. Om det har noget paa sig endnu, ved jeg ikke, men det er for et Par Aar siden sagt, at paa Sessionen i Nykøbing Sj. mødte efter nuværende Tider det højeste og bedst byggede Menneskemateriale, som skulde udskrives til Militærtjenesten.

Inden Lammefjordens Udtørring var Odsherred nærmest at betragte som en Ø, med store Vige og Skove, og heroppe, langt fra de gamle Kongeveje, levede Befolkningen sit eget isolerede Liv. Jeg skal nu i det følgende berette lidt om, hvordan og hvorledes vore Forfædre her i Herredet morede sig, naar de »gik til Musik«, som det kaldtes dengang.

DANSE, SOM VORE FORFÆDRE I ODSHERRED DANSEDE

DANSSENS Oprindelse kan føres tilbage til den mørke hedenske Oldtid; de ældste Danse blev traadt til de dansendes Sang og blev udført i den frie Natur i Skovens Dyb, paa Engen eller i Borggaarden og Fruerlunden, som der synges i de smukke, gamle Folkesange. De ældste danske »Danse«, som vi har nogenlunde Kendskab til, er Rækkedansene, at danse »Rej«. Det bestod blot i, at de dansende var opstillet i en lang Række. Den, som stod først i Rækken, sang for, og de øvrige tog nu Trin til Sangen. Det gamle Ord »Rej« betyder simpelt hen Række. Denne Form for Dans holdt sig til langt op i Middelalderen, ja kunde spores her i Odsherred i forrige Aarhundrede under Benævnelsen Langdans.

Om Langdans, hvor de dansede i Rækker ud af Gaarden o. s. v., haves Beretninger fra forskellige af Odsherreds Sogne. Disse Danse benyttedes særlig ved de store Bryllupper og førtes i Reglen an af de ældre Festsdeltagere. Naar vi i vore Dage kommer

paa Legepladsen, hvor vore Børn tumler sig og leger de kendte gamle Børnelege med Sangledsagelse som »Bro, Bro, Brille«, »Munken gaar i Enge«, »To Mand frem for en Enke«, »Kæde-Legen« o. s. v., da tænker de færreste over, at dette i Virkeligheden er de gamle Udløbere fra Riddertidens Danse, som i svundne Tider under Navnet »Rej-Danse« blev dyrket med en lidenskabelig Iver. Men som vi nu kommer frem i Tiderne, og Musikken bliver dyrket, og Musikinstrumenterne kommer mere ud i den brede Befolkning, gaar Dansen mere over til Par- og Ture-Danse, omend »Rej« bibeholdes af og til.

Vore første Par-Danse blev indført fra Udlandet. Det var Adelen, som paa dens Rejser i Udlandet førte de der lærte Danse hjem til Hove eller ud paa deres Borg eller Herregaard, og herfra sivede saa Dansene ud til den lærevillige brede Befolkning.

Men det er desværre gaaet med mange af de herlige gamle Danse som med Musikken, at meget, ja alt for meget er gaaet i Graven med de samtidige af Mangel paa Interesse og Forstaaelse hos de efterlevende. Hvor mangan en god Melodi er ikke gaaet bort med sine Udøvere, de gamle Spillemand; thi det var jo for det meste Hukommelsesmusik, som ikke var blevet nedskrevet med Noder, og naar dens Udøvere sagde denne Verdens Glæder Farvel, forsvandt for stedse mangt et godt Musikstykke eller en herlig Ture-Dans af de gamle, sjældne fra Odsherreds forskellige Sogne og Egne. Men det er dog ogsaa heldigvis lykkedes at bevare en Del af vore gamle Danse og deres Musik. Og at vi her i Odsherred i Dag har mange gode Danse i Behold og dygtige Dansere til at holde dem vedlige og frelse dem fra Glemselens Slør, kan vi i første Række takke tre Mænd for: Musikeren *Laurits Hansen* i Kollekolle, som havde de gamle Musiknumre i sin fortrinlige musikalske Hukommelse, og som Leder af Folkedanserne først fhv. Landpost *Laurits Petersen* i Højby og nu og i de senere Aar *Frede Andersen*, Svinninge Møllegaard, der i »Odsherred« 1931 har skrevet en udmærket Artikel om Folkedansen i Odsherred, hvorfor der ikke her skal kommes nærmere ind paa den. Men Folkedanserne og deres Ledere fortjener al mulig Støtte af Befolkningen.

I hine gode, gamle Dage blev Dansene altid udført med en Akkuratess og en ophøjet Anstand, som Nutidens Ungdom ofte mangler i deres Dans. Og senere, da Pardansene blev mest benyttet, dansede det ene Par ud lige efter det andet, og de blev ved at holde samme Afstand Salen rundt. Der var ikke nogen, der brød Rækken og dansede ud paa Gulvet eller prøvede paa at danse hurtigere. Det blev dengang anset for en ligefrem Skandale, det viste nemlig blot, at vedkommende Par var nogle Klodsmajorer

til at danse. Nej, det gjaldt bare om at følge Rækken og Afstanden. Karlene var stive og stramme, Dansen blev udført med Alvor og Bestemthed. Ikke dermed sagt, at det gik kedeligt af; et Tramp i Gulvet, naar Hjørnet i Dansestuen blev rundet, og nu og da en rask Bemærkning i Forbifarten viste Humøret.

Men lad os nu forlade Dansen og skrive lidt om Musikken. Thi som et gammelt Ordsprog siger: »Ingen Dans uden Musik«.

ODSHERREDS GAMLE SPILLEMÆND

HER skal nu berettes om de Odsherred- og Nykøbing-Spillemænd fra det sidste Hundredeaar. Der kunde nok gaas længere tilbage i Tiden, men ud over Navne og korte Notitser kendes ikke videre til deres Liv og Virke. Men jeg skal dog ikke undlade at give en gammel Protokol-Indførelse fra 1774, som ganske vist ikke kan siges at være rørende for den gode gamle Musikerstand: »Om Nykøbing's Musikant, der mente, at han burde fritages for Tjeneste i Brandkorpset Anno 1774, skrives der, at han (Musikanten) har den Indbildning, at han vil kaldes Musikant, hvilket er latterligt, da hos ham ikke findes mindste musikalsk Geist.«

STADSMUSIKANTEREN OG ORGANISTEN JAKOB LUND, HANS SLÆGT OG MEDHJÆLPERE, DE SAAKALDTE »MUSIKANTER-SVENDE«

DA Kalenderen viste Anno 1830, var forlængst hensøvede *Jakob Lund* Stadsmusikant og Organist udi Nykøbing Købstad. At være Stadsmusikant var et Privilegium, igennem ham gik al Musikbestilling. Foruden *Jakob Lund* var hans Broder, *Terkel Lund*, ogsaa en meget dygtig Musiker, han var tillige Værtshusholder oppe paa Torvet, drev ogsaa et større Landbrug samt beskæftigede sig med Hestehandel; han havde en stor Omsætning med Køreheste. Han blev en meget kendt Musikerskikkelse i Odsherred; naar han skulde ud at spille, red han i Reglen paa en smuk Hingst og havde efter Datidens Skik Kalveskindsposen med Violinen under Armen. Han døde i Firserne. *Jakob Lunds Søn, Jørgen Lund*, ogsaa Musiker, rejste til Roskilde i 1869 og blev Fader til de landskendte Brødre *Lund* i Roskilde, om hvis Musikbegavelse saa ofte er talt, og spillede i sin Tid over hele Sjælland og i København. Stamfaderen, *Jakob Lund* havde som Hjælper i sit Orkester Smeden *Christen Gottschalck*, som havde sin Smedie paa Hjørnet af nuværende Grønnhaverstræde, der, hvor nu *Viggo Hansens Ejendom* ligger; dengang var Smedien selvfølgelig straaetækket, som Byejendom-

mene var dengang, ligesom Grønnhaverstræde var spærret af en Bom. Nævnte Nykøbing-Smed blæste Klarinet. Som tredje Musikant skal nævnes Hattemager *Morten Wiggers*, der blæste Fløjte. Dennes Fløjte er endnu opbevaret i Odsherred Folkemuseum og ligger der som et Minde fra en god og hyggelig Tid. *Jakob Lund* og nævnte Spillemænd var det faste Orkester samt hans Broder, Værtshusholderen *Terkel Lund*.

At være By- og Stadsmusikant var i sin Tid anstrengende nok. Dengang brugtes meget mere Musik hos private end i vor Radio-Tid, navnlig ved de store flere Dages Bryllupper ude paa Landet og Fastelavns-Festerne, som kunde vare hele Ugen ud. *Jakob Lund* havde derfor ret ofte Assistance fra Nabo-byernes Musikere i Holbæk og Kalundborg. Og kneb det ofte for vore gode Bymusikanter at skaffe Musikere, kneb det endnu mere med at skaffe Melodierne; thi dengang fandtes Noderne ikke færdigtrykte; man maatte ofte først høre dem, lære Melodien og saa skrive den ned. Dertil fordredes ubetinget Musikgeni; men *Lund* og hans Slægt havde faaet dette i Vuggegave, saa for dem laa det let og naturligt.

DA DE NYKØBING BORGERE HAVDE MUSIK VED DØRENE OG I HJEMMET SELVE JULE- AFTEN

DENGANG var det en Skik i Nykøbing By, at By-Musikanteren og hans Musikantersvende, som Musikerne kaldtes, gik rundt til Borgerne fra Dør til Dør og spillede for disse paa selve Juleaften. Betalingen herfor var den faste Pris af 1 Mark (33 Øre). Denne gamle Juleskik holdt først op i Midten af forrige Aarhundrede. *Jakob Lund* døde i en ret ung Alder og var den sidste her i Nykøbing, som havde Titlen By- og Stadsmusikant. Broderen, *Terkel Lund*, fortsatte og overtog efter ham Byens Musik. Men i begge disse to Mænds Tid skete en Brydning i dansk Musik og Dans, for i 1830'erne holdt de gamle Polskdanse deres Indtog under de nye Navne som Vals, Mazurka, Polka og Galop.

Dette medførte ogsaa Forandring i Musikinstrumenternes Sammensætning i Orkestret. Messinginstrumenterne begynder nu at blive mest benyttede, særlig *Cornetten* fortrænger den i Aarhundreder brugte Klarinet, hvad der desværre er en sørgelig Kendsgerning lige op til Nutiden. Klarinetten er og var et dygtigt og herligt Grundinstrument i Orkestret, og til de gamle Folkedanse er og var dette Instrument uundværligt. Men til Wienermusikken og til Militærmarchernes Repertoire har Blæse-Messinginstrumenterne deres Plads, og særlig efter vor sidste og ulykkelige Krig i 1864 blev de benyttet overalt.

OM MILITÆRMUSIKEREN A. JØRGENSEN I NYKØBING

TIL Terkel Lunds Orkester kom som Medhjælper den unge Militærmusiker A. Jørgensen, der var født i Svogerslev ved Roskilde i 1840'erne. Jørgensen slog sig fast i Nykøbing, og ældre Folk mindes endnu den raske unge Musikers Cornet-Toner. Hos Terkel Lund traf han sin tilkommende Kone, og de købte saa en Ejendom i Svanestræde, hvor nu Konditoren har Forretning. Og her drev de saa Beværtning; det var en gammel fast Regel, at Musikdirektøren drev Skænkestue. Medens Jørgensen passede sine Elever og sine mange Musikforretninger, maatte hans Hustru, *Sidse Musikanters* kaldet, passe Skænkestuen. Og de dannede sig en efter hine Dages Behov god Levevej. Det var, før Forsamlingshusene blev oprettet. Dansen gik da i de større Gaarde og andre private Steder rundt om i Odsherred. Det var det, de gamle kaldte for at »gaa til Musik«. Jørgensen havde anskaffet sig et stort transportabelt Dansegulv, hvad dengang næsten regnedes for Luksus, og som paa Vogne blev kørt ud og lagt i Haven ved den Gaard eller det Sted, hvor Dansen skulde foregaa. Udlejning af dette Gulv gav selvfølgelig Jørgensen en god Ekstra-Skilling. Naar Dansegulvet ikke var i Brug, blev det opmagasineret i Købmand P. Olsens Gaard. Men denne dygtige Spillemand fik en trang Skæbne. Af Bygning var han nærmest spinkel, og under en stor militær Lejrtur til Hald blev han udsat for lange og strenge Marchture i Regn og Blæst. Militærtjenesten var dengang betydelig strengere end nu til Dags. Jørgensens Lunger blev angrebet under denne Manøvretur. Han kom hjem, spillede en kort Tid, men havde faaet sit Knæk, og hans Karrière og Livslys slukkedes her i Nykøbing den 4. December 1879. Hans Enke overlevede ham i over 50 Aar og døde for et Par Aar siden nær op mod 100 Aar. Deres Søn er Lotterikolektor Ludvig Jørgensen paa Egebjergvej. Af nulevende Nykøbingensere er Snedkermester G. Gottschalck hans Elev i Musik.

FOLKETINGSMAND OG SPILLEMAND JENS RASMUSSEN I VEDDINGE

I ovennævnte Musikers Virketid var ogsaa den stoute Odsherredske Bonde ude fra Veddinge, en af Herredets første Rigsdagsmænd, som af Vælgerne blandt Bønderne var afholdt for sit Valgsprog, som han, naar han stod paa Talerstolen i sit kraftige Vadmestøj, med sit ægte Odsherredemaal udslyngede til Forsamlingen: »Jeg staar og falder med mit Standpunkt, og dette viger Jens Rasmussen ikke fra«. Det var slig en Tale, som de gamle Bønder holdt fast ved, naar de stemte. Det var ogsaa Jens Rasmussen, som var Forfatter til det velkendte Vers: »Velkommen hjem,

I tapre Krigere«, som blev hængt op i Gaardene, da de store Soldaterfester blev lavet for de hjemvendte Tropper fra 3 Aars Krigen, hvor den tapre Landsoldat havde holdt sit Løfte og med Held forsvarede vort gamle Land. Hans i sin Tid berømte Klarinet hænger endnu paa Væggen hos hans Datter derude i Veddinge Bakker.

MUSIKDIREKTØR NIELS JENSEN I NYKØBING

EFTER Musiker Jørgensen var Nicolaj Jensen fra Højby og hans Broder, Jens Jensen, førende Musikere her i Byen. Derefter var Laurits Hansen Byens Musikdirektør. Han har for Aar siden lagt

Niels Jensen (med Kornetten) og Musikere af hans velkendte Orkester i 1880'erne.

Professionen paa Hylden og nyder nu sit velfortjente Otium i Holbæk. Da hans Livsvirke hører Holbæk By til, og hans Gerning er saa landskendt og yderligere omtalt i Bogen »Den gamle Spillemand«, er nærmere Omtale her overflødig. Men i de Aar, han virkede som Musikleder her i Nykøbing, kom en ung Mand fra Ledstrup i Egebjerg Sogn som hans Elev, nemlig min Fader, Niels Jensen, der var født i Ledstrup den 12. Oktober 1861, og da L. Hansen rejste til Holbæk, fik han samlet de bedste Musikere i Ods-

herred og Nykøbing og fik oparbejdet et godt Orkester, som til enhver Tid kunde konkurrere med Nabo-byernes Musikkorps. Af de gamle Musikere i By og Land, som spillede hos Niels Jensen, dengang Odsherreds eftertragtede Orkester, skal her nævnes: Afd. Musiker Konrad og Jens Frederiksen i Vig, Ole Andersen, Veddinge, Niels Larsen, Hølkerup, Julius Petersen, Hønsinge, William Danielsen, Rørvig, Trommeslager Georg Mørch, Nykøbing, og nu for nylig afdøde Kristian Jensen, Svinninge, samt Anders Christensen, Grevinge. Af nulevende, som hørte til denne gamle Musikergarde, men som har lagt op — Alderen kræver hurtig sin Ret i Musikkens Verden —, skal nævnes Træskomand Niels Nielsen, Glostrup, Maler P. Hansen, Egebjerg, Laurits Henriksen, Glostrup, Snedkermester G. Gottschalck i Nykøbing og Fru Jørgensen, Nykøbing, som var den første Kvinde her paa Egnen, der tog ud og spillede Klaver til Dans og Fester. Og til Slut undertegnede selv, som begyndte at spille i Orkestret godt 12 Aar gammel. Men én fra nævnte Tid dyrker endnu Musikken, nemlig føromtalt Musiker Laurits Hansen, Kollekolle. Niels Jensen var meget dygtig til at transponere Noder; havde han blot Klaverstemmen, kunde han paa kort Tid sætte den ud til de forskellige Blæseinstrumenters Stemmer. Ligeledes havde han stort Ry som Cornet- og Pikkoloblæser samt som dygtig og hurtig Nodeskriver. Nævnte Orkester virkede lige til min Fader, Niels Jensen, døde Nytaarsaften 1914, godt 53 Aar gammel. Og paa Begravelsesdagen den 7. Januar 1915, medens Sneen stille dryssede ned fra den blygraa Vinterhimmel over Nykøbings nye Kirkegaard og det store Følge, lød Tonerne til »Dejlig er Jorden« fra hans Orkester, som her gav deres gamle Ven og Leder deres sidste Hilsen. Det var første Gang, at et Hornorkester spillede paa Nykøbing Kirkegaard. Og det var ogsaa en af de sidste Gange, at Orkestrets Medlemmer arbejdede sammen, thi kort efter trak flere sig tilbage fra Musikken. Og nu blev det Holbæk Regimentsmusik, som fik de fleste og større Musikforretninger i Nykøbing, hvad den ogsaa siden har hævdet til Dato. Thi efter Niels Jensens Død har intet større Blæseorkester kunnet samles i Nykøbing og Odsherred.

Her er nu fortalt lidt om de gamle Nykøbing Spillemands Saga og skal nu skrives

OM DE GAMLE NYKØBING-FESTER

FORSKELLEN paa Fester i gamle Dage og i Nutiden er næsten som Forskellen paa Nat og Dag. Det er, som om det daglige Arbejde i For- og Nutiden har sat sit Præg paa begge Tidens Fester og Fornøjelser. I ældre Tider var Arbejdet legemligt strengere og gik støt og sindigt fra før Sol stod op til

langt efter, at denne var gangen til Hvile. Lad os i denne Forbindelse tænke paa de gamles Arbejde i Marken med den omstændige Saaning og Høsten med »Sla'tøj« , som Leen blev benævnt. Og i de mørke Vinterdage Tærskningen i Loen med »Plejelstøjet«. Alt meget strengere end Arbejdet i vor maskinforce-rede Tid. Og naar Folk kom til Fest, var Dansene længere og voldsommere og meget mere temperamentsfulde end i vore Dage. Store offentlige Fester hos vore Oldeforældre var sjældnere, deres Sammenkomster var i Reglen inden for Sognets eller Byens Rammer. De virkelig store og med Forventning imødesete Fester for Datidens Befolkning var de to aarlige *Markeder* i Købstaden eller *Kildemarkederne* St. Hans Nat ved den nærmeste hellige og heldbringende Kilde. Men begge Markeder er for Nykøbing og Landets andre Byer nu kun indskrevet i Mindernes store Bog.

KILDEMARKEDERNE VED »ST. KARENS HEL-LIGE KILDE« VED KILDEHUSENE OMKRING AARET 1800

DA vi skrev 1800, stod ovennævnte Kildemarked paa sin Berømmelses Tinde. Fra Middelalderen og til op i Begyndelsen af forrige Aarhundrede samledes syge og værkbrudne samt de forgjorte (sindsyge) fra hele Nordvestsjælland ifølge Tidens Skik hver St. Hans Nat ved »Hellig Karens Kilde« ude ved Kildehusene ved Isefjorden og den idylliske Anneberg Skov.

Naar de syge ifølge Datidens Tro tilbragte denne lange og lyse Sommernat ved nævnte Vandløb i Bøn og slukkende deres Febertørst i Kildens klare Vand, skulde de nok blive ved »Helsen og Sundhed« igen. Og da disse mange Stakler havde Familie og Venner med til ogsaa at bede for sig, blev det ikke saa faa Mennesker, der her blev samlet. Og som Følge heraf skød der Telte med Forfriskninger af enhver Art op, og de omrejsende Bissekræmmere kom med deres Kramkister og falbød deres brogede Varer. Selv de dengang meget søgte Rokkedrejere med deres forskelligt farvede Rokke, som det dengang var enhver ung Piges Drøm at blive Ejer af, indfandt sig. Kort sagt, rundt om de syge opstod en veritabel Markedsplads, hvor selv Musik og Dans ikke manglede.

Selve Nykøbings Borgerskab og de store Herregaardes Besiddere samledes ogsaa herude denne Nat, broderligt forenede med det brede Lag af Befolkningen. At der en saadan Aften kom Folk langt borte fra og falbød deres Varer, viser et sørgmodigt Klagebrev fra Nykøbings ansete Bager Anno 1744. Han skriver, at der hver St. Hans Aften kom dragende til St. Karens Kilde paa Nykøbing Overdrev en Kalundborg-Bager medførende »en stor Kistefuld af Hvede-

brød og Peberkager», den stakkels Nykøbing Bager til allerstørste Fornærmelse, hvilket saa meget mere forstaas, naar man erfarer, at alle Folk i Nykøbing bagte seiv, og St. Hans Aften, da Borgerskabet samledes ved St. Karens Kilde, egentlig var den eneste Lejlighed Aaret rundt, hvor han kunde haabe paa Afsætning af sine fremragende Bageriprodukter, Hvedebrød og Peberkager. Hvorfor kunde — spurgte han Stiftamtmanden — denne grimme Kalundborg-Bager ikke nøjes med sine egne 4 Kilder, uden at han ogsaa skulde udstrække sine Handelsinteresser til Steder, som slet ikke kom ham ved. J. Larsen skriver 1832 i sin Bog »Holbæk Amt«, at St. Karens Kilde besøges St. Hans Aften, ligesom han tilføjer, at Bækken ved Strandhusene, der falder ud i Nykøbing Fjord, er ubetydelig, derover er dog Bro. Bækken har dog tilforn drevet en Vandmølle, Lure Mølle kaldet. Og L. Both nævner i sin Bog 1882 ogsaa St. Karens Kilde, som i fordums Tid var landsberømt for sin Lægedomskraft i Vandet. Afdøde Skomager Carl Bendahl fortalte mig engang følgende: Byens daværende Raadhus, der laa, hvor nu Teknisk Skole ligger, blev brugt som Sygehus særlig for de stakkels sindsyge Mennesker. Her blev i sin Tid en saadan syg Kvinde indespærret og fastgjort med en Jernlænke til en Bøjle i Arrestmuren. Sengestedet var kun et Skraabrædt paa Lergulvet med et Knippe Halm i. Her tilbragte dette syge Menneske flere Aar, og St. Hans Aften blev hun ført ud til Hellig Karens Kilde, men det hjalp selvfølgelig intet. Og et Aar, hun var ført derud, undslap hun Byens Vægtere, som havde Opsynet med hende, og hun forsvandt skrigende ind i den nærliggende store Anneberg Skov, hvor hun først blev fanget i udmattet Tilstand flere Dage efter.

For blot 100 Aar siden var Middelalderens mørke Overtro endnu i Højsædet hos Befolkningen. Arkivar *Hans Ellekilde* skriver i sin udmærkede Bog om »Højby Sogns Folkesagn«: Da Dyrkelsen af St. Karens Kilde ophørte, samledes Ungdommen under en ualmindelig stor Bøg med en vældig udbredt Krone. Under Bøgen var der et stort, fladt Grønsvær, hvor man dansede og legede. Bøgen blev først fældet omkr. 1925. Den var blevet saa affældig, at de store Grene knækkede af Kronen i Stormvejr. Der var Grene saa svære, at man efter Sigende kunde faa en Favn Brænde af hver Gren.

Da Kildemarkederne gik af Mode, oprandt rigtig Bymarkedernes Blømtsringstid.

Men intet er nyt under Solen; nu i vore Dage samles Nykøbing og Omegns Befolkning med syge og raske fra et af Statens største Hospitaler paa St. Hans Aften ved den dejlige Isefjord og nyder i fælles Glæde Afbrændingen af et af Danmarks største St. Hans Blus, medens Midsommervisen istemmes af hele

Forsamlingen. Men de færreste Nykøbingensere tænker eller ved maaske, at faa Favne fra denne Brink, de er samlet paa, var deres Bedste- og Oldeforældre ogsaa forsamlet for 100 Aar tilbage paa denne den danske lyse Sommers herligste Aften.

DE GAMLE STORE MARKEDER I NYKØBING

NYKØBINGS Marked var i sin Tid betragtet som Aarstidens største Begivenhed, ikke alene som en Fornøjelsesdag, men ogsaa som en Dag, hvor man maatte sørge for at huske de Ting, der var Brug for i det daglige Liv. Vi maa erindre os, at i de Dage var Folk paa Landet meget mere afhængig af Købstaden end nu til Dags. De Varer, som skulde bruges til Livets Fornødenheder, maatte hentes saa at sige alle sammen i Byen, da paa Landet ingen Forretninger fandtes af Betydning. Og særlig paa en Markedsdag fandtes alt muligt, hvad Hjertet begærede efter Datidens Forhold. Ikke alene Byens Købmænd, men ogsaa de mange fremmede Handelsmænd havde en saadan Festdag fyldt deres Boder med Varer af enhver tænkelig Art. Til en Markedsdag i Nykøbing blev der samlet og sparet Penge sammen lang Tid i Forvejen. Og saa at sige alt, som kunde krybe og gaa, skulde til Nykøbing en saadan Dag. For dem, som nødvendigvis maatte blive hjemme, var det en bitter Dag. En Trøst havde de, som boede i Nærheden af Vejene, der førte til Markedsbyen. Det alene at gaa op paa Højderne og se de mange pæne høje Vogne, med pyntede Markedsgæster, som agede til Købstaden i deres Kisteklæder, var dengang for mange, særlig de ældre og Børn, en stor Oplevelse.

De, som ikke var saa heldigt stillede, at de kunde køre, benyttede Apostelens Heste og gik paa deres Træsko med Stadsfodtøjet omhyggeligt knyttet ind i det kendte rødternede Tørklæde; naar de saa nærmede sig Markedsbyen, for manges Vedkommende efter en flere Miles Vej, byttede deres Fodtøj Rolc. Folk var dengang trænet til at spadser, en flere Miles Fodtur var for de fleste en dagligdags Begivenhed.

Lad os nu i Tankerne betragte Nykøbing paa en saadan Markedsdag. Hele den lille Bys Befolkning var selvfølgelig paa Benene længe før en vis Herre faar Tøfler paa Benene — ja, for manges Vedkommende havde de været oppe den hele Nat. Om Aftenen før var de fleste fremmede Handelsmænd og Gøglere ankommen til Byen, og mange af Byens egne Smaaborgere havde sat et lille Telt eller blot et Bord op. Alt dette skulde helst være i Orden, inden Morgensolen brød frem. Det gjaldt om at komme først og derved faa erobret den bedste Teltplads. Naar Solen kom paa Himlen næste Morgen, skinnede den

over en lille By i en broget Festdragt. I de gamle, store Købmandsgaarde ved Algade vimsede Gaardskarlene travlt omkring i deres blaa Bluser, nypudsede Træsko og i deres renvaskede, hvide Forklæder; thi de første Vogne fra Landet begyndte allerede saa smaat at rulle ind i Byen over de toppede Brosten. Inde i Butikken var der pyntet særligt flot op i Dagens Anledning. Og paa Gulvet var Sandet strøet i fine smaa Toppe, som det hørte til en pæn Butiks

Nykøbings lokale Orkester spiller til Sommermarked i 1897.

Renommé dengang. Den store Butiks Tobaksdaase, der prangede paa Disken, var blevet ekstra fyldt med »Portorico«-Tobak til Kundernes behagelige og gratis Afbenyttelse, og det var dengang Pibehoveder, der kunde tage noget Tobak. Langs Væggen paa Træbukkene var ekstra Anker med Rom, Bitter og Brændevin ligeledes lagt op. Og midt i hele Herligheden selveste Købmanden og Frue i fineste Dress. At være Købmandsfolk en Markedsdag kunde være anstrengende nok, der var nemlig nok at tage Vare paa. Nede i Borgerstuen stod den paa skaaret Smørrebrød og Snaps, og oppe i Købmandens Stuer kom de finere Kunder, hvor de nød Kaffe og Cigarer med Mavebælte. Men begge Steder skulde tages det Hensyn, at ingen følte sig tilsidesat eller blev forkert behandlet. Dette skulde jo nødig blive Resultatet af det festlige Arrangement.

PAA BESØG HOS GØGLERNE

Den egentlige Markedsplads var fra Apoteket og ned til Strandstræde; denne Strækning var ogsaa paa begge Sider fuldt besat med Telte med deres lokkende, brogede Indhold. Her havde Teltholderne i den tidlige Morgenstund ivrigt drøftet Dagens Vejr og Chancerne for Dagens kommende Indtægt samt nydt en let Frokost med et Par Opstrammere til at

gaa Dagens Anstrengelser i Møde med. I Telthbyen var alle Brancher repræsenteret. Der var Telte med vilde Dyr og med frygtelige Vildmænd, som kunde spise Slagterens nyslagtede raa Kød, som hang paa en Jernkrog paa Teltstangen ved Indgangen. Og Kagetelte med Honningkager forestillende de saakaldte Markedskoner med dito Gemaler a 2 Øre pr. Stk. Ligeledes Telte med søde Snaps og røde Snaps, ja, lad os ikke glemme den obligate Kommenskringle

og den danske Snaps oppe fra Laurits Jensens Brænderi; dette var en gammel Tradition til Markedet. I de opslaaede Boder solgtes alt fra Hatte til broget Lingeri, Galanteri, Træsko, Trævarer o. s. v. Et Sted havde den jyske Rokkedrejer sit Stade og gjorde vældig Forretning. Fynboerne kom til Efteraarsmarkederne med den uundværlige Humle til Vinterforbruget. Kort sagt alt næsten mellem Himmel og Jord kunde købes. Den omrejsende Tandudtrækker havde ogsaa sine Kunder. Det maatte paa en saadan Festdag have været en blandet Fornøjelse at være hans Kunde. Ved Hjørnet paa Torvet, ved det gamle Raadhus, stod altid det lille ambulante Cirkus, som det brugtes dengang, kun med Lærred i en Rundkreds og uden Tag. Sluttelig skal nævnes Markedets »Clou«: Karusellen, som i Reglen

havde sit Stade ved Hotel »Fortunen«. En Tur i denne var for saavel gamle som unge en Oplevelse, som absolut hørte Markedet til.

De skiftende Tider prægede selvfølgelig Markederne. I Markedernes Slutningstid fandt »Filmen« sin Tilblivelse. Da de omrejsende Biografer kom til Markederne, svandt Interessen for de gamle »Mester Jakel«-Teatre, og disses Ejere maatte søge en ny Branche. Den ældre Generation vil med et Smil endnu erindre de første Fonografer, hvor Folk kappedes om at komme til og med en Høreslange lytte til Tale og Sang, noget, der dengang ganske betog Publikum.

Eftersom Solen steg paa Himlen, steg ogsaa Markedsgæsternes Humør; men dette sank ikke med Solen, tværtimod. Det gik med Liv og Lyst omtrent til den lyse Morgen. Der var en Larm og Raaben. Skrigen fra Skrigeballoner blandet med Rumlen fra Lirekasserne og Karusellerne, alt i alt et Lirum-Larum uden lige. Og imellem alt dette lød Musikken fra Byens lokale Orkester, der spillede forskellige Steder paa Gaden og de sidste Timer, inden Dansen begyndte Kl. 4 paa Gæstgivergaarden, fra en Tribune, der var rejst ud for den nuværende Politistation. Det var fra gammel Tid Skik, at Musikdirektøren havde Markedsdansen som privat Forretning mod Leje af Dansesalen. Min Fader, Niels Jensen, havde

disse Balforretninger i flere Aar, lige til de ophørte med Markederne. Ved Aarhundredets Begyndelse blev Markederne en Skygge af, hvad de forhen var. Grunden hertil var, at Byens vise Raad dengang forbød de fremmede at komme til Markederne, da det formentes, at Byens egne handlende selv kunde tjene det hele. Med dette Forbud fik Markederne deres Knæk, et Naadestød, de aldrig kom over. Det var de fremmede Handelsfolk, der satte Kulør paa Festen, og Folk blev nu hjemme. Da saa Byraadet først Fejltagelsen, og Forbudet blev lempet noget, men i Nykøbing som andre Steder for sent. Markederne blev aldrig mere til det, de havde været, og efter faa Aars ynkkelig Tilværelse holdt de saa op af sig selv. Haarde Konkurrenter var nu ogsaa de begyndende Dyreskuer og paa Landet de mange startede Brugsforeninger.

Efter en 98-aarig, nu afdød, Nykøbingenser har jeg optegnet følgende muntre

MARKEDSOPTRIN

I Aarene efter vor sidste Krig 1864 stod Nykøbings Markeder i deres Glansperiode. Mange Mennesker fra alle Egne var jo blevet samlet en saadan Festdag. Og i Dagens Løb, naar de vaade Varer begyndte at gøre deres Virkning, kunde der ofte opstaa nogen Meningsforskel mellem de brave Bygæster, f. Eks. ved, at de, der havde været med i 3 Aars Krigen, drillede dem fra 64 med, at de var nogle sløje Karle, naar de ikke kunde tampe »Tysken«, som de havde gjort det. Da kogte Blodet op paa begge Sider, og da gik det tit paa Næverne løs. Saa hændte det engang i et af Beværtningsteltene, at der sad en stor kraftig Smed her fra Byen, som i 1848—49—50 havde været kgl. Hestgarder. Og naar denne Gubbe havde faaet rigeligt af den danske Snaps, blev han fuld to Gange, nemlig ogsaa ondskabsfuld. Han var her i nævnte Tilstand, raabte op til de omkringstaaende, at han kunde fægte med hvilken Mand, det skulde være, og for at anskueliggøre det svang han sit Egespir truende over Hovedet. Byens Arrestforvarer kom i det samme forbi, og da han var Underofficer fra 64, betænkte han sig ikke, men bød Smeden komme an. Og saa svang de to drabelige Kæmpere deres Støttekæppe i Luften med militær Anstand. Men for at parere Smedens kraftige Udfald maatte vor gode Arrestforvarer træde et Skridt tilbage, men ak — i Kampens Hede saa han sig ikke for og faldt baglængs paa Nakken over en af Teltsnorene og ind over en Markedskones Bord og væltede dette med Honningkager og alle hendes opskænkede søde Snapse m. m. Den gode Politimand forskaffede sig derved et Brøl af Latter og en Skyll af det gamle danske Sprogs Blomsterudtryk fra den stærkt ophidsede Kone. Og han maatte oven i Købet betale de spildte Varer, hvad der sikkert har

smertet ham, da han havde Ord for at være mildt sagt meget »fornæret«. Han maatte her bide i det sure Æble og tage baade Skaden og Spotten. Men nu Smeden? Ja, han beholdt Valpladsen, men kun en stakket Stund; da kom en Magt, som kunde tæmme selv en kgl. Hestgarder, nemlig hans Ægteviv; hun tog Gutten i Armen, og han fulgte med from som et Bælam til stor Morskab for de sammenstimlede. Saaledes endte de to forhenværende Fædrelandsforsvareres Tvekamp hin Markedsdag paa Nykøbing Gade. Men de blev forresten senere de bedste Venner i den lille Købstad.

Den gamle Mand har ogsaa fortalt denne Historie om den vilde Mand. En Gøgler, en »Mulat«, var blevet kord af at spille Vildmand længere og var stille lusket bort fra Teltet, han blev forevist i, og uden at Udraaberen havde bemærket dette. Og da nu Teltet var fyldt med Folk, og den fæle og frygtindgydende »Vilde« skulde føres frem, var han sporløst forsvundet. Der blev Panik i Teltet. Publikum knurrede og forlangte højrøstet deres Penge tilbage. Men Udraaberen klarede stolt den pinlige Situation ved med Taaerer i Øjnene og troskyldig Mine at beklage det ærede Publikum, men den vilde Mand var sikkert blevet saa vild, at han havde spist sig selv!

Følgende er ogsaa optegnet: Engang blev paa en Markedsdag spændt et Reb fra Kirketaarnet og over i Raadhuset, og en Linedanser gik derud og slap en Flok hvide Duer ud af en Kurv. Det var nok til næsten at tage Vejret fra Folk i hine Tider.

I de sidste Markedsaar var der kun et Kagetelt, et Par Borde med Skrigeballoner, trykte Viser o. s. v. Det hele nærmest beregnet for Børn, hvilket til sidst ogsaa omtrent var de eneste Markedsgæster.

De sidste paa Skansen var nulevende Glarmester Mads Henriksen og Hustru i Kildestræde, som passede Kagetelt for Bager J. Hansen. Den sidste Markedsdag i Nykøbing var ca. 1908. Da Henriksen hin Aften rev sit Telt ned og tog de to smaa Dannebrogssflag ned, som sad i hver sin Ende af Teltet paa en blaamalet Stang, var det Nat med de Nykøbing Markeder. De hørte nu Historien til.

TIL DANS I BY-MUSIKANTERENS DANSESTUE

EN almindelig Danseaften foregik ikke paa Gæstgivergaarden, men i Byens saakaldte mindre Skænkestuer, hvor den største Stue benyttedes til at danse i. Førromtalte Stadsmusikant Jakob Lund var Indehaver af en saadan Dansestue. Den laa i Hjørneejendommen af Strandstræde og Lindeallé, lige over for den store, gamle, rødkalkede Gæstgivergaard »Fortunen« og de to i sin Tid kendte Gadeposte, hele Byens fælles Brønd. Her skal jeg nu fortælle om en Dansestue-

Aften for ca. 100 Aar siden, mig berettet af J. Lunds Datter, afdøde Fru Gustava Pauline Truelsen, som tydeligt i sin høje Alder endnu erindrede disse Danseaftener i hendes Barndomshjem. Naar Nykøbing's Ungdom vilde have sig en munter Aften, gik et Par ned til Jakob Musikanter og bestilte ham til at spille op i sin Dansestue den Aften, de nu havde bestemt. Skulde det være særlig festligt, bestilte man Fløjte og Klarinet til at assistere Jakobs Violin.

I det med × mærkede Hus var Jakob Lunds Dansestue. Yderst til venstre den ene af de gamle Gadeposte og i Midten Rendestensbrættet over Gaden.

Derefter ned til Bommanden (nu Huset Lindeallé 33) og meddele ham det, for saa skulde der nok komme mere Ungdom til Dansestue, særlig fra Nakke og Rørvig; thi Bommanden lod det gaa videre til Køretøjerne, der passerede Bommen. Han gjorde det ud for et Avertissement i vore Dage. For By-Musikanteren var det dobbelt Fortjeneste, idet han tog Penge ind ikke alene paa Musikken, men ogsaa paa Mad og Drikkevarer. I Storstuen, der var i hele Husets Bredde, dansede man; denne Stue var blaakalket. Og i de to rødkalkede andre Stuer var der opstillet lange Borde med Smørrebrød og hjemmelavet Øl samt Snaps, og disse Borde stod opdækket hele Natten til Gæsternes behagelige Afbenyttelse. I Stuen nærmest Køkkenet stod langs Væggen yderligere en Tønde Øl og en dito Brændevin. Men i sin store Kampestensskælder havde J. Lund de finere Traktearter, nemlig Punsch-Essens, Arrack og fin, uforfalsket vestindisk Rom. Hans nævnte Varer blev regnet for bedre end Gæstgivergaardens. Grunden hertil var, at Jakob fik disse direkte fra de Rørvig Søfolk, naar de kom hjem og lagde op for Vinteren.

Hvis en Karl stillede i Danselokalet med stift Kravetøj paa, risikerede han at blive pebet ud af saavel Karle som Piger.

At komme til Dansestue var ikke nogen dyr Fornøjelse, idet der betaltes en fast Pris, og hver Deltager kunde saa spise og drikke, saa meget vedkommende orkede. Det vil sige kun Øl og Snaps, ønskede man Punsch eller Rom, var det ekstra Betaling. I Stuen, hvor Dansen gik, var Musikken anbragt paa en Forhøjning i det ene Hjørne, og over Pulten lyste et Par Tællepraase og midt paa Langvæggen hang en stor firkantet Tranlampe. I disse Omgivelser til Violinens og Klarinettens Toner, og medens Tobaksrøgen fra de store Piber, som Datidens Karlfolk røg paa, bølgede som en Taage om dem, dansede de saa deres Ture-Danse: Hamborger, Skotsk, Reeler, Pærevals, Kontrasejre o. s. v. Og der har sikkert været højt Hymør i Bymusikanterens Stuer ud paa Natten, naar de unge Karle havde faaet Blodet til at rulle i Aarerne af disse gamle, langvarige Danse og samtidig dyrket Bacchus adskillige Gange i Nattens Løb. Disse varme, lavloftede Stuer med røgfylt Luft og det blafrende Lyskær fra Tranlampe og Tællepraas, en rask Tyroler med et Stamp i Gulvet, nu og da af en velvoksen Karl et Slag i Loftsbjælken — hvilket broget Billede at høre og se for et Nutidsmenneske!

DA BY-VÆGTERENS MADAMME LODSEDE FATTER HJEM FRA DANSESTUE

FOR Værten var det et stort Plus at staa paa en god Fod med Vægteren. Naar Vægteren havde gaaet sin Byrunde og efter Reglementet kontrolleret Byens fire Bomhuse, kom han gerne ned i Jakobs Skænkestue og fik gratis Opvartning. Af denne Grund saa han gerne igennem Fingre med et og andet, som maaske ikke gik lige efter »Hans Majestæts kgl. danske Lovs Forordning«. Denne Vægter hed aldrig andet end »Laurits Vægter« og tog sig ret ofte et Bæger over Tørsten, og af denne Grund holdt han troligt ud en saadan Aften i Dansestuen; men en Aften gik det pinligt galt med den gæve Lovens Haandhæver. Ud paa Natten blev der nogen Uro blandt Gæsterne, og vor gode Politimands Assistance var stærkt paakrævet. Men Argus' Repræsentant var som sunket i Jorden, skønt han havde været i Skænkestuen hele Tiden. Først næste Morgen fandtes ærlige og velbyrdige Mand Laurits Vægter ude i Jakob Lunds Kostald, blidt sovende med en tømt Romflaske ved Siden og i Datidens Vægteruniform med Læderkabuds og jernbeslaet Stok og salig Sjette Frederiks Navnetræk paa Brystet. Han fik den Straf, at hans bedre Halvdel, Birthe, blev hentet, og saa blev han

hanket op og lodset ned ad Strædet i fuld Krigsmaling til stor Glæde for Byens Ungdom. Og hvad Straf Birthe gav ham — ja, se det melder Historien intet om.

Om Vinteren var der mest Uro i Byens smaa Dansestuer. Naar de unge Søfolk havde lagt op med Sejlskibene og kom »til Musik«, var der gerne Splid mellem dem og Byens Karle. Aarsagen var den samme som nu til Dags, nemlig Pigerne. Og da hændte det ret ofte, at naar Dagen brød frem, sad en eller flere af Festsdeltagerne bag Jernstængerne henne paa det gamle Raadhus (nu Teknisk Skoles Plads).

Om Dagen var der stille i Jakobs Skænkestue, men om Aftenen kom de nærmeste Naboer og røg deres Aftenpibe til en Arrack-Toddy og drøftede den lille Bys Begivenheder, til Vægteren ude paa Gaden sang Kl. 10-Verset, der lød saaledes:

Om I vil Tiden vide,
Husbonde, Pige og Dreng,
da er det paa de Tide,
man føje sig til Seng.
Befaler eder Herren fri!
Vær klog og snild,
vogter Lys og Ild.
Vor Klokke er slagen ti.

Og derefter raabte Vægteren Vindretningen. Da gik i Reglen hver til sit og stængede forsvarligt Dør og Port for Ugerningsmænd og andet Postyr, som de gamle, gode Nykøbingensere sagde.

FESTER OG DANS ANDRE STEDER I NYKØBING

DISSE Dansestuer var haarde Konkurrenter til Byens to store Gæstgivergaarde lige op til dette Aarhundredes Begyndelse. Det sidste Beværtersted med Dansestue var nede hos afdøde Jens Jensen paa Havnevej, det saakaldte »Klampenborg«, senere Kaptajn Henriksens Ejendom. Ligeledes et af de sidste Steder var oppe hos Vohlers, nuværende Tøffelmager L. Jensens Ejendom, men det var nærmere at betegne som en Sal; den er nu nedbrændt for over 25 Aar siden. Dansen har ogsaa gaaet lystigt oppe i den Fløj af Amtsstuegaarden, der gaar ned mod Kirkestræde,

og da det var en Bødker ved Navn Willumsen, der ejede denne Dansehistorie, blev den selvfølgelig kun benævnt »Tønden« eller »Kalkbaljen«.

Da Byens Raadhus var blevet færdigt i 1868, blev det Skik blandt det saakaldte finere Borgerskab at benytte Byraadssalen til Fester og Bryllupper. Heroppe lige over Fangecellerne svævede de agtværdige Borgere med deres aldrende Matroner rundt i sagte besnærende Wiernervalse.

Den gamle Dansepavillon i Grønnehave Skov, nedrevet i 1903.

Om Sommeren gik Dansen i Grønnehave Skov som i Dag, men længere inde i Skoven i den gamle, runde Pavillon, som endnu huskes af Byens ældre Generation, i Udseende meget lig den nede i Rørvig Krohave. Den blev nedrevet i 1903, og det nuværende »Grønnehavehus« blev opført. Dansen gik ogsaa lystigt i en Lade ved Anneberggaarden. Jakobsen paa »Fortunen« i Nykøbing var en Tid Lejer af dette »Figaro«. Af Fester, som Nykøbingenserne ikke kender mere, var de store Skyttefester, hvor Skytterne med Riflen paa Skulder og Musik i Spidsen marcherede ud til Skærby, hvor Skydebanerne ligger, og herude var da Musik og Beværtning hele Dagen, til Festen sluttede i Skoven. Og de store Valgdage, hvor den lille By var som en Myretue, og hvor de politiske Bølger gik højt. Ja — om disse Valgdage med deres mange Folketyper og hidsige og opfarende Gemytter kunde skrives en hel Bog.

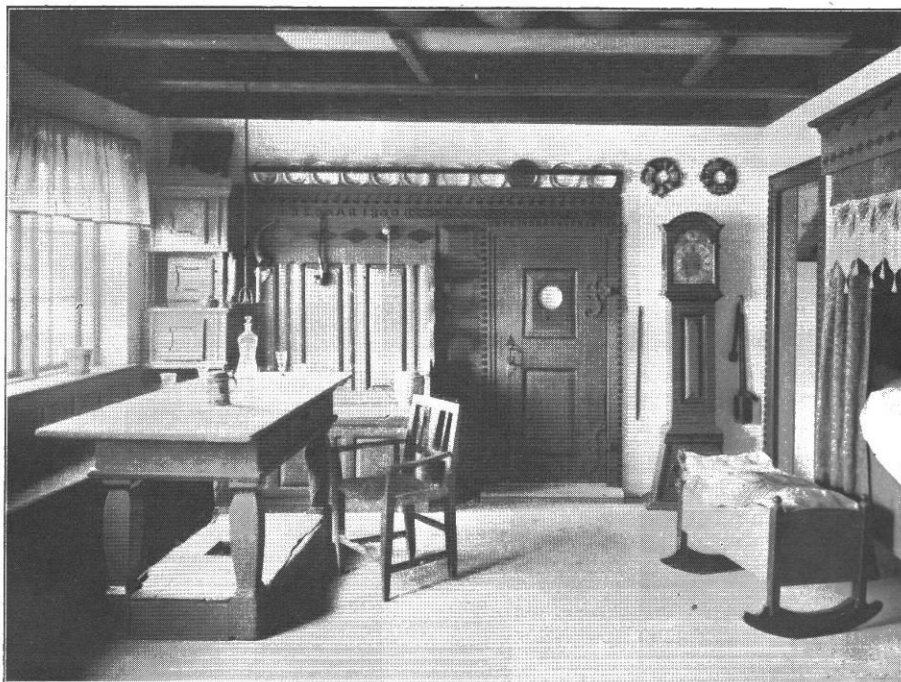
HJEMSTAVNSMUSEET FOR ASNÆS OG FAAREVEJLE SOGNE

MUSEETS TILBLIVELSE OG HVAD DET INDEHOLDER

af L. AASKLINT

DEN oprindelige Begyndelse til Hjemstavns-museet ligger omkring ved syv-otte Aar tilbage og fremkom paa den Maade, at nogle faa Mænd i Sognet lejlighedsvis kom til at tale om, at det var kedeligt, at Sognets gamle Minder, sjældne Ting fra Oldtiden saavel som Ting fra senere Tider blev solgt til Opkøbere, sendt til Museer andre Steder, blev brændt eller bortkastet som værdiløst Ragelse. Man fik da den Idé at forsøge, om der ved fælles Hjælp var Mulighed for at redde og bevare for Egnen de faa Ting, der endnu var levnet. Denne Idé gik Egnens Beboere med ind for, saaledes at Samlingen ret hurtig voksede og blev forøget med Ting, som vi slet ikke havde ventet at faa. De faa Ting blev til mange, og snart stod vi over for den Kendsgerning, at vi manglede Plads. Her kom Sygekasseformand N. P. Andersen, »Liselund«, os til Hjælp, idet han uden Vederlag tilbød os et ret stort Loftsværelse, hvor vi maatte samle og opbevare Tingene indtil videre. Her i Loftsværelset paa »Liselund« blev der saa i Løbet af et Par Aar samlet mange gode Ting, ikke alene fra Faarevejle, men ogsaa fra de omliggende Sogne og her, staaende over for Samlingen, maatte vi uvilkaarligt spørge os selv, om det ikke var vor Pligt at rejse et Hus, hvor Egnens gamle Minder kunde samles og bevares.

Et Møde i Faarevejle Kommuneskole, hvor man drøftede dette Spørgsmaal, resulterede i et Tolvmandsudvalg. Dette Udvalg arbejdede saa videre med Sagen i nogen Tid. Udvalget købte den Grund,

Bondestuen (Odsherredsstuen).

hvor Museet nu er bygget, og rettede en Henvendelse til Landsforeningen »Bedre Byggeskik« om Bistand vedrørende Tegninger o. l.

Ved et senere Møde, hvor enkelte Beboere fra Asnæs var kommet til, blev der valgt Bestyrelse. Der blev nu holdt nogle Møder, hvor Vanskelighederne og de ugunstige Forhold blev drøftet, men trods alt blev vi enige om, at der nu ikke var nogen Vej udenom, heller ikke tilbage. Vi havde selv fjernet Broplankerne bag os ved stadig at samle de gamle Genstande.

Saa blev det endelig vedtaget, at Museet skulde bygges, og nu viste Egnens Folk atter, at der var Interesse for Sagen, idet der blev hjulpet til paa forskellige Maader. Grus og Kampesten til den høje og svære Sokkel saavel som Gruset til Murene blev leveret gratis. Saa godt som al Kørsel var gratis. Enkelte var med ved Planering og Opfyldning. Andre støttede Sagen med mindre Pengebeløb, og sluttelig maa det nævnes her, at Landsforeningen »Bedre Byggeskik« leverede Tegningerne aldeles gratis. Det var i Sommeren 1934. I Løbet af Efteraaret og Vinteren blev Huset færdigt, og i Foraaret 1935 paabegyndtes Opstilling og Placering af de mange gamle Ting.

Museet, der er rejst paa en lav Grund tæt ved den af Turister meget besøgte Faarevejle Kirke, er en smuk og ejendommelig Bygning som alle maa lægge Mærke til.

I korte Træk skal vi meddele, hvorledes Museet er indrettet, og hvad der er samlet her.

I de store lyse Kælderrum er i den ene Halvdel Vaskehus, Brændselsrum, Fyrrum for Centralvarmeanlægget, Badeværelse m. m. Den anden Halvdel er et stort Museumsrum, hvor vi i den kommende Tid vil faa lavet en gammel Landbysmedie, et gammelt Huggerværksted, et Hjørne af en gl. Tærskelo og forskelligt andet, saaledes at de forskellige gamle Redskaber og Værktøj kan anbringes i særlige Samlinger.

I Stueetagen er Forstuen, fra denne en Dør til Hallen, der har Nedgang til Kælder og Opgang til Tagetagen, der er indrettet til Lejlighed for Kustoden. Her i Hallen findes en Del gamle Billeder og andre interessante Ting. Fra Hallen Dør til venstre til **B o n d e s t u e n** (Odsherredsstuen). I Bondestuen, som er stor og meget smuk, findes: Et sjældent gammelt Bord, Gaasebænk og Bordendebænk med smukt Panel, Skab og Tallerkenhylde, Alkove, Vugge, Halmstole, Bilæggerovn, et sjældent gammelt Ur og andre Ting. Paa Bordet: En sjælden og smuk Ølkande af Træ (Pibekande), Klukflaske, Snapsglas, Krus med Tinlaag og Ølkrukke.

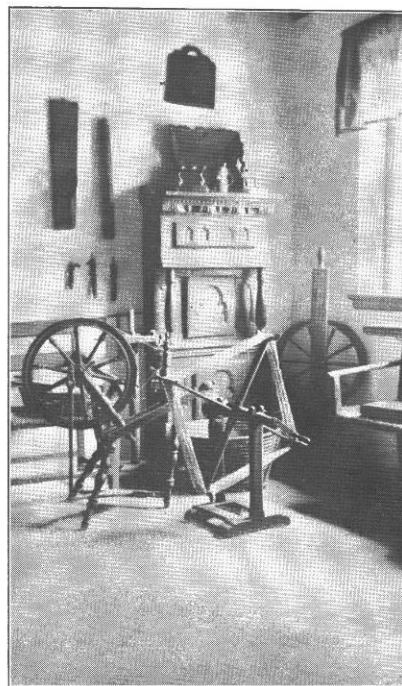
Fra Bondestuen Dør til Bryggers og Stegers.

Hjørne af Bondestuen.

I Bryggerset findes Grube-kedel, Malt-kværn, Ølkar paa Karstol, Ølanker med Trætragt, Stampekærner o. m. m. I Stegerset er det interessante gamle aabne Ildsted med Skorstenskammer med Nævnetræk K.P.S. - M.N.D. Anno 1713. Desuden Bord, gl. Hylder og Tallerkenrækken, Senepskværn og Gryntøn-

den m. Anno 1797. Tranlamper og Tællepraas og andre Køk-kengrejer. Til højre for Hallen er en meget stor Stue, som i den ene Halvdel rummer forskellige gl. Møbler, bl. a. et gl. Bord dækket med gl. Dug og gl. engelsk Fajance, svær jernbeslaaet Egetræskiste, et meget gammelt Klapbord, gl. Skab og forskellige gamle Uhre. Samling af Manglebrædder og Bærekranse, gl. Krus og Kander, Bøger og Dokumenter, Vaaben og Møntsamling, gl. Beklædningsgenstande.

Hjørne af Bondestuen.

Den anden Halvdel af Stuen optages af Hylder og Montre, hvor den mægtige Oldsagssamling, der omfatter noget over 1000 Numre, er anbragt. Samlingen af Flintvaaben og -redskaber er meget righoldig og bestaar af mange store Flintflækker (Flækkeknive), Flækkeblokke, de ældste Former for Flintøkser, Skiveskrabere og Flintbor. En Masse raat tilhugne saavel som fint slebne Flintøkser, Spydblade, et meget sjældent Flintspyd med store Hager, fundet ved Høve, to sjældne skeformede Skrabere fra Bjergene, Dolkstave og Pilespidser; Økser og andre Redskaber af Grønsten, Køller, Sænkesten og Slibesten. Af mere sjældne Ting maa nævnes: En meget smuk Hjortetak økse med Ornamente, fundet paa Asnæs Lammefjord (den eneste af sin Slags, der er fundet i Danmark), en meget stor Benharpun med svære Modhager fra en Mose ved Søgaard i Asnæs Sogn, et smukt Bronzesværd, fundet ved »Esterhøj« i Høve, et smukt Bronzesværd, fundet i Gravhøj paa Faarevejle Aas, en Bronzedolk fra »Kildehøjgaard«s Mark, en Celter fra »Skuelykkemosen« og mange andre Ting af Bronze. To Offerkager fra Gravhøje, muligvis fra Dragsholm Marker. Ravsmykker, Pilespids, Naal og Dolk af Ben. Forskellige Amuletter. Placering af Oldsager er foretaget af L. Aasklint. Opstilling af Møbler i Bondestue

og Storstue m. m. er ordnet af Carl Nielsen, Rødhøj.

Paa Bordet i Bondestuen er Museets Fremmedbog fremlagt, en stor, smuk Bog indb. i Hajskind med Guldtryk, skænket af Førstelærer H. Engbirk. Paa Bogens Titelblad en meget smuk Radering af Museet, udført gratis af Fotograf C. O. Nielsen, Holbæk. Der-

efter følger det nedenfor gengivne Indledningsdigt af L. Aasklint. Digtet er prentet med gotiske Typer og Initialer med fire Linier paa hvert Blad og med smukke Vignetter i Bladhjørnerne svarende til hvert Vers. Dette smukke Arbejde er udført gratis af Chr. Escholt. Paa Bogens fem næste Blade skrives Museets Historie med Plads til senere Tilføjelser. Derefter følger de besøgendes Navne. Det første er skrevet 9. Juni 1935. I Løbet af den første Sommer havde Museet noget over 1500 Gæster, og over 1200 Navne blev indført i Bogen.

Generaldirektør Ole Olsen overrækker Formanden for Hjemstavns-museet, L. Aasklint, Bronzesværdet fra Gravhøjen ved »Esterhøj«.

Til højre: Det aabne Ildsted i Stegerset.

Hvor Fjordbølgen før med skumspættet Kast
gled ind imod Kirkegaardshegnet,
rejste vi Huset paa Grundvolden fast,
Hjemstavns Minder tilegnet.

Bygget en Vaaning for Oldtids Fund,
sælsomme Ting af Flintplanken kløved.
Forfædres Vaaben fra Gravhøjens Bund,
som taler om Daad, der blev øved.

Rejste et Minde om Fædrenes Færd
ved Hverdagens Dont og Højtidsfester.
Arven fra dem har for Slægterne Værd,
omend det er skaarede Rester.

Mejslet af Flintblokken, skaaret i Ben,
smedet af Jern ved osende Esse.
Hørgarnet, spundet paa Oldemors Ten,
og Bogen, hun læste ved Messe.

De tusinde Minder, som Tidens Tand
har mærket med Seklernes Stempel,
dem vil vi værne saa godt, som vi kan,
og samle nær Bopladsens Tempel.

L. Aasklint.

Parti fra Faarevejle med Kirken og Museet.

ODSHERREDS TILBLIVELSE

AF STATS GEOLOG V. MILTHERS

For enhver, der rejser for at se sig om og nyde Naturen, er Odsherred et herligt Stykke Danmark. Høje Punkter med aaben Udsigt findes næsten overalt. Havet er ingen Steder fjernt. Dertil kommer, at Odsherred ejer næsten alle de Landskabsmodsatninger, som vort Land har at fremvise.

For dem, der ikke af Selvsyn kender Odsherred, er det, rent geografisk set, en underlig kompliceret Landsdel. De mange Indskæringer, de fremspringende Hager og den lange Odde: alt gør Indtryk af noget sært fliget og spredt, som den skal have vanskeligt ved at finde Rede i, der kun optræder som flygtig Gæst. For dem, der kender denne deres Hjemstavn ud og ind, falder denne Uregelmæssighed som noget selvfølgeligt og hjemmevant. »Saaledes har Landet vel altid ligget«, er der vist mange, der tænker.

Nej! Odsherred har faaet sit nuværende Udseende gennem en Udvikling, som fortsættes med hved Dag, der gaar. Hvorledes denne Udvikling er gaaet for sig, fortæller Landet os selv. Den Fortælling er det, som her i korte Træk skal gengives.

Fortællingen om Odsherreds Tilblivelse falder væsentlig i to Hovedafsnit: Bakkedragenes Historie og de lave Fladers Historie.

Odsherreds Bakkedrag har deres naturlige Begyndelse ved Vejrhøj. Den storslaaede Bakkebue, som vi kan følge fra Vejrhøj forbi Høve til Lynghuse i Grevinge Sogn og videre østpaa, folder sig nøje omkring Lammefjord. Ikke som en enkelt, usammensat Bakke. Nej, langtfra. Lange, høje Bakkekamme ligger ved Siden af hverandre og danner som samlet Hele det store, bueformede Højdedrag. Lad os kalde det Vejrhøj-Buen.

Staar man øverst paa Bakkekammen, nordøst for Aastofte (Asnæs Sogn) og ser nordpaa, over Jyderup Skov, Hønsinge og Vig, vil man nogenlunde let kunne se, at der ogsaa omkring Siddinge Fjord folder sig et Bakkedrag, der danner et Hele for sig. Uanseligt er det i Højde, sammenlignet med Vejrhøj-Buen, men som vi skal se, er de fælles af Karakter. Det kan kaldes Hønsinge-Buen. Dens mest fremtrædende Parti strækker sig langs Østsiden af Jyderup Skov, over Ravnsbjerg Bakker forbi Hønsinge.

Mellem Svinninge og Højby har vi Vestranden af et tredje Bakkedrag, der slutter sig omkring Nykøbing Bugt, ligesom de forrige sluttede sig omkring Lammefjord og Siddinge Fjord. Mest ejendommeligt optræder dette Bakkedrag netop paa den nævnte Strækning; fra Højby til noget forbi Svinninge, mellem Landevejen og Jernbanen, ligger de talrige,

langstrakte, grusede og stenede Bakker, som mod Øst grænser op til det højere liggende, frugtbare Landskab mellem Asminderup og Nykøbing Bugt. Dette Drag af Bakker, Svinninge-Buen, er det, der sammen med de to andre Buer har givet Nøglen til Forstaaelsen af Odsherreds Tilblivelse.

Trods al Forskellighed og alle Uregelmæssigheder har de det fælles, at de paa den ene Side, der vender mod Isefjordens Indbugtninger, bestaar af et mere eller mindre uregelmæssigt Landskab, men frugtbare Jorder med Ler som Underlag. Paa den Side af Bakkedragene, der vender mod Sejro Bugt, er Jordbundsbeskaffenheden af ganske anden Art. Bakkerne og de mellemliggende Sænkninger i Terrænet bestaar her fortrinsvis af Grus og Sand. Og foran Bakkedragene finder man hist og her Flader, der næsten udelukkende bestaar af Sand. Lad mig kortelig anføre nogle Eksempler herpaa.

Fra Højby til Svinninge findes som nævnt en Række Grusbakker, der fra Svinninge kan følges videre mod Sydøst i Retning af Eskildstrup. Foran ligger her en noget stenet Slette mellem Højby og Ellingegaard.

Fra Hønsinge er det Grusbakker, der strækker sig sydpaa, Øst for Landevejen igennem Jyderup Skov (Fortsættelsen videre mod Sydøst til Lynghuse skal jeg senere omtale). Vest for det grusede og sandede Bakkeparti ligger der langs Landevejen en Sandflade, der f. Eks. Øst for Pindals Kro er meget iøjnefaldende.

Kommer vi endelig til den store Bakkebue mellem Høve og Vejrhøj, vil vi ogsaa her ud mod Sejro Bugt finde mange Grusbakker, dels mellem Veddinge og Ordrup, men især fra Ordrup og Kaarup og sydpaa, forbi »Bjergene« Nordvest for Vejrhøj. Lavningerne mellem disse Bakker bestaar næsten overalt af Sand, og ned mod Sejro Bugt, mellem Ordrup Næs og Høve Skov, ligger en jævnt skraanende Sandslette.

Hvis vi gaar en Spadseretur tværs over et af de bueformede Højdedrag, f. Eks. fra Siddinge Fjord over Vig og Ravnsbjerg Bakker til Pindals Kro, vil Vejen altsaa først føre os hen over uregelmæssigt bølgede Lerjorder (fra Vig til Ravnsbjerg Bakker), derpaa over et Parti af Grusbakker (Ravnsbjerg Bakker) og sidst over en sandet eller gruset Flade. Den samme Rækkefølge vil vi finde, hvor som helst vi fra en af de nævnte Bugter fra Isefjord gaar tværs over Bakkedragene mod Sejro Bugt, hvad enten vi f. Eks. vil gaa fra Annebjerggaard over Asminderup ned til Svinninge Sø, eller vi gaar fra Faarevejle over Ordrup ud til Sejro Bugt.

Dette fælles Præg maa vel da have fælles Aarsag. Men hvilken?

Det er vel nu til Dags næppe ubekendt for nogen, at Leret, Sand- og Gruslagene, som udgør Hovedmængden af den danske Jord, ikke oprindelig er opstaaet her, men er ført hertil fra Skandinavien af en mægtig Indlandsis af lignende Art som det Isdække, der nu skjuler det meste af Grønland.

I det frugtbare Moræneler, det stenholdige Ler eller Mergel, som udgør den største Del af Odsherreds Bakkedrag, har vi i uomdannet Form det, der blev tilbage, da dette uhyre Isdække smeltede bort. Se en Gang efter i en Mergelgrav eller en Grundudgravning til en Bygning eller lignende og se, hvad dette Moræneler egentlig bestaar af! Det kan være af forskellig Farve, være mere eller mindre kalkholdigt (bedre eller daarligere Mergel); eller det kan ganske mangle Kalkbestanddele. Naar Moræneleret, der oprindelig er kalkholdigt og af graalig Farve, udsættes for Luftens og Regnens Indvirkning gennem lange Tidsrum, vaskes Kalkindholdet bort, og Leret antager en gulbrun Farve.

Men hvordan end Farven er, og hvad enten Leret er kalkrigt eller kalkfattigt, saa bestaar det i alle Tilfælde af en sammenblandet Masse, hvori der ligger store Sten, Sand og det fineste Lerslam Side om Side uden mindste Spor af Sortering. Et saadant Jordlag kan ikke være afsat af Vandstrømme; det vilde da være sorteret efter Kornstørrelsen og ligge i mere eller mindre tydelige Lag. (Noget saadant kendes fra ganske faa Steder i Odsherred, f. Eks. fra Klinerne ved Sydspidsen af Nakkeland.)

Ser vi endvidere paa, hvad Moræneleret indeholder af Sten, vil vi befinde os over for et helt Museum. Her er de mest forskellige Stenarter samlet: Granit, Gnejs, Skifer, Sandsten, Kalksten, Flint, Jernsten og mange andre. De Klippemasser, hvorfra disse stammer, genfinder vi i Norge og Sverige samt i Østersøen; andre af Stenene, véd vi, maa være tagne fra Kattegats og Østersøens Bund. De Klippeblokke, som Isen under sin Bevægelse rev med sig, sprængtes Tid efter anden i mindre Stykker; ved Gnidning mod hverandre forsvandt de skarpe Kanter; alt det Slam, Isen medførte, kom sammen med store og smaa Sten til at danne en inderlig sammenrørt Masse, der ved Isdækkets Bortsmeltning sank til Bunds og dannede Moræneleret.

Hvor Isens Bortsmeltning gav Anledning til Dannelse af meget Smeltevand, blev Slammet i og paa Isen vasket bort, det grovere Materiale blev efterladt ved Randen af det bortsmeltende Isdække; her ophobedes det som større og mindre Grusbakker. Smeltevandsfloderne, der med skiftende Løb rislede frem foran Isranden, førte Sandet et Stykke længere frem og aflejrede det som flade Sletter. (De vestjyske Hedesletter er opstaaede paa denne Maade ved en langvarig Afsætning og Udjævning af Smeltevandsfloder.) Lerslammet førtes endnu videre frem mod Havet.

Indlandsisen dækkede engang hele Danmark og Nordtyskland, naaede i Holland til Rhinen og dækkede store Dele

af Rusland. Efterhaanden som Isdækket smeltede bort, og Isens Rand saaledes blev forskudt i baglæns Retning, var Israndens Form og Stilling stadig afhængig af, hvilken Undergrund Isen bevægede sig hen over. Randen strakte sig ikke som en retlinet Grænselinie for Isen over store Strækninger, men dens Form prægedes i høj Grad af Undergrundens Højdeforhold. De dybe Sænkninger i Jordsmonnet udfyldtes af Is til Randen, saafremt Isens Tykkelse var stor nok dertil. Og hvis Bortsmeltningen hindrede Isen i at naa længere end til Bassinets Rand, holdtes Bevægelsen i Isen dog stadig vedlige paa Grund af ny Istiiførsel bagfra ligesom Halmen i en Hakkelsemaskine, der vedbliver at føres frem til Knivene, men her skæres bort. Ved Bassinets Rand hobedes mere og mere af den Jord, der fandtes under, i og ovenpaa Isen. Hvor der var Betingelser for, at der kunde opstaa flere saadanne Bassiner Side om Side, alle fyldte med Is, kom den yderste Rand af den bortsmeltende Indlandsis saaledes til at forme sig paa en lignende Maade som Tungerne paa en Bakkeserviet.

Saaledes er det, Odsherreds Højdedrag fortæller os, at at Tilfældet har været her. De tre bueformede Højdedrag, der folder sig omkring Lammefjord, Siddinge Fjord og Nykøbing Bugt betegner netop, at det bortsmeltende Isdække her har haft sin tungeformede Rand liggende igennem et længere Tidsrum. De dybe Indskæringer fra Isefjord har været helt fyldte med Is, som ogsaa har dækket den Del af Bakkedragene, der vender mod disse Indskæringer. Derfor har vi her det frugtbare Landskab, Moræneleret, som Isdækket selv beskyttede imod, at Smeltevand fra Isen kom til og skilte det i sine Bestanddele, Grus, Sand og fint Ler. Det er derfor ogsaa dette Isdække, vi kan takke for »Danmarks frugtbare Herlighed«.

Men ved og foran Isens Rand drev Smeltevandet sit Spil. Hvad det kunde faa fat i paa sin usporlige Vej igennem Isens tallose Revner og Sprækker blev losset af ved Isranden, Sten og Grus nærmest, Sandet længere fremme; Isen bevægede sig nu og da fremad, skubbede til de Lag, Vandet havde afsat, og rejste dem paa Kant. Saaledes kan man se det lidt Sydøst for Højby Station og i Ravnshøj Bakke Syd for Hønsinge og flere andre Steder.

Det er altsaa disse lange Strøg af Grusbakker, der betegner Beliggenheden af Isens yderste Rand i den Tid, da Odsherreds Bakkedrag blev til. Jeg har tidligere nævnt dem, og Odsherreds Beboere kender dem alle.

Dog skal jeg kortelig omtale den Række af Grusbakker, der fra Sydøsthjørnet af Jyderup Skov strækker sig mod Sydøst til Lynghuse (i Grevinge Sogn). Underlig umotiveret synes de at ligge her, mens der findes frugtbare Lerjorder baade mod Sydvest (ad Lammefjord) og mod Nordøst (ad Siddinge Fjord). Men deres Tilstedeværelse forklares netop ved, at her har Randen af de to Istunger, der fyldte henholdsvis Lammefjord og Siddinge Fjord, stødt sammen. Vidnesbyrd derom har man yderligere i de talrige store Sten, her findes, delvis sankede sammen til Stengærder, delvis endnu fastsiddende i Jordskorpen.

De dybe, lange Render, der ledsager disse Bakkerækker og nu er Moser, er rimeligvis gravede af Vandstrømme, der har løbet under Isen, og som har haft deres Afløb igennem den Dal, hvori Pindals Mose ligger.

Den fælles Aarsag til, at Odsherreds Højdedrag fra Nykøbing til Dragsholm former sig som Rammer omkring Isefjords Bugtninger mod Vest, og at de har det før omtalte Fællespræg i Jordbundsforhold, ligger da i, at de igennem en forholdsvis lang Tid har været Opholdssted for en stillestaaende, tungeformig Isrand. De stenede Grusbakker, der opstod langs Isranden, kalder man Randmoræner. Saadanne er det, vi har sydpaa fra Højby forbi Svinninge, fra Hønsinge over Ravnshøj Bakker og igennem Jyderup Skov til Lynghuse samt endelig fra Høve, Nord om Veddinge, Ordrup til Vejrhøj. Særlig smukt former disse Randsområder sig mellem Højby og Svinninge; man ser dem tydelig baade fra Jernbanen og fra Landevejen. Til Dyrkning er de lidet værd, men for Forstaaelsen af vort Lands Tilblivelseshistorie er de en værdifuld Skat.

Det bølgede Landskab af Moræner, som ligger Øst derfor, og som ligeledes genfindes næsten overalt i Egebjerg og Grevinge Sogne og paa Bakkedragenes Skraaning mod Isefjordens Bugtninger, er Indlandsisens Bundmoræne, det, der ved Isens Bortsmeltning er sunket til Bunds som dens direkte Smeltningsrest.

Hvor vi skal finde Sporene af Israndens samtidige Fortsættelse fra Højby, kan ikke siges med fuld Sikkerhed. Muligvis gjorde Isranden ved Højby et Knæk og bøjede lige mod Vest i Retning af Sejro Bugt. I saa Fald svarer Bakkedraget mellem Tengslemark og Ebbeløkke ganske til det bølgede Bundmorænelandskab ved Isefjord. Og det samme bliver Tilfældet med det højtliggende, lerede Landskab mellem Overby og Yderby samt med Oddens yderste Spids, Griben. Ligesaa bestaar Nørrevang og Nakkeland, Nord og Syd for Rørvig, hovedsagelig af Moræneler og er en Bundmoræne fra omtrent samme Tid.

Muligvis er Isranden i Nord forholdsvis hurtig rykket tilbage og har fra Højby strakt sig over Klintebjerg. Her har man anselige, lange Grusbakker, der strækker sig fra Nord til Syd. Klintebjerg-Bakkerne har en særlig Interesse paa Grund af den overordentlig store Mængde, Gruslagene indeholder af graa Kalksten, der som bekendt tidligere har været brugt til Fremstilling af Cement. Disse graa Kalksten er tillige nogle af de største Sten, der findes her i Gruslagene, og da de er af en løs og blød Beskaffenhed, er det givet, at de ikke kan være transporterede nogen lang Vej. De er rimeligvis revne løs fra den Undergrund, hvor de hørte hjemme, enten i Kattegat, Nordvest for Nykøbing eller i Isefjord.

Den Gang Indlandsisen sluttelig havde forladt Bakkekamene, svandt den hurtig bort fra de lavere Egne, der grænser til Isefjord. Navnlig efterlod Isens Smeltevand sig ikke her nævneværdige Spor — til Held for disse Egnes Frugtbarhed.

Fra det Tidsrum, der fulgte lige efter Indlandsisens Forsvinden, véd man ikke noget videre om Odsherred. Om de højtliggende Landstrækninger, Isen havde efterladt, var forbundne til et samlet Landomraade eller adskilte i flere Øer — saaledes som de var det senere, i Stenalderen — kan ikke siges med Sikkerhed. Dog véd vi, at Havet ved Istidens Slutning ikke naaede saa højt ved Odsherreds Kyster som det senere Stenalderhav.

Imidlertid klædtes Landet med Skov, først Krat med Birk og Asp, senere Fyrreskove. Store Pattedyr, som nu først og fremmest er forsvundne fra Danmark, Uroksker, Elsdyr og andre, søgte her deres Tilhold. De første menneskelige Beboere vandrede hid og tog Landet i Besiddelse, jog Skovens store Vildtyr og dræbte dem med deres Flintvaaben.

Dengang saa Odsherred ganske anderledes ud end nu. Højdedragene laa vel paa samme Vis, men hele Omraadet var hævet betydeligt højere over Havet. En stor Del af Isefjord og dens Sidefjorde ind i Odsherred laa over Havfladen. Foruden Fyrreskovene fik Landet mægtige Skove af Eg, der sammen med flere andre af vore nuværende Skovtræer vandrede ind fra Syd under denne Danmarks »Fastlandstid«. Lammefjord laa som en Fortsættelse af Fladen mellem Hagedst og Hørve med Egeskove og Tørvemoser. Det nuværende høje Parti af Odden — mellem Overby Lyng og Yderby Lyng — havde større Udstrækning baade mod Syd og mod Nord. Højtliggende Lermarker og Tørvemoser havde deres Plads, hvor nu Havet breder sig. Og ved Griben fandtes et Højland, hvis Udstrækning var ret anselig, sammenlignet med den lille Bakkeknold, der endnu er tilbage paa denne udsatte Plads.

Hvor i Sejro Bugt og i Kattegat Grænselinien mellem Land og Hav laa, dengang Landet strakte sig videst ud (havde sin højeste Beliggenhed), har man endnu ikke Midler til at afgøre. Fund og Undersøgelser af Tørvemoser, som nu ligger paa Havbunden, er et af de vigtigste Midler til at lære det daværende Landomraades Udstrækning og Beskaffenhed at kende. Og af saadanne Moser ligger der langs Odsherreds Kyster sikkert mange, som stedkendte Folk, især blandt Fiskerne, maaske nok har haft Lejlighed til at støde paa, men som derudover er ganske ukendte.

Den høje Beliggenhed, Landet havde i Forhold til Havet, varede ikke ved. Hele Danmark undergik en Sænkning, der for Odsherreds Udseende blev af indgribende Betydning. Det fordums store, samlede Landomraade blev adskilt i en Gruppe af Øer og Holme. De lavtliggende Flader, der laa omkransede af Højlandets bueformede Bakkedrag, omdannedes til dybe Havbugter og Fjorde. Det fligede og adsplittede blev da det, der i den følgende Tid gav de tiloversblevne Landstykker Særpræg.

Det er navnlig de lave Sandflader og stenede Strandvolde, der skal fortælle os, hvorledes Landet dengang saa ud, og hvordan det atter blev føjet sammen til et Hele.

Det er især i de nordligste Egne af Odsherred, vi finder Sporene af det Hav, som under Stenalderen sønderdelte Lan-

det i en Gruppe af Øer. Havet bredte sig dengang over følgende Strækninger: Yderby Lyng lige fra Gnibens Smaabakker til Brokkebjerg; Overby Lyng fra Østervang ved Overby til Ebbelekke Bakker. Enkelte Smaaholme, saasom Knartelsbakke, ragede op over Havet i dette Sund. Sonnerup Skov og Klintsø udgjorde Dele af en Havbugt, i hvilken Klintebjerg laa som en Ø. Vesterlyng Nordvest for Nykøbing udgjorde en Bugt, som naaede ind til Nygaard; Østerlyng mellem Nykøbing og Rørvig laa som et bredt Sund, af hvilket kun Skjærby Bakke og Ringholm ragede op som Øer. Fra Nakke Lyng til Isefjord strakte sig endelig et smalt Sund, hvor nu Rørvig ligger, ja ogsaa Vest for Højesand fandtes maaske et Sund.

Sejrø Bugt var ikke begrænset af en saadan regelmæssig buet Runding som den nuværende; den naaede helt ind til Randmorænebakkerne Syd for Højby, hvor Svinninge Sø var den sidste Rest af den dybe, lune Havbugt. Kysten fra Eilingegaard til Lumbsaas har haft adskillige smaa Fremspring og smalle Vige inden for de forskellige Byers »Lyng« i Højby Sogn.

Skønt det er ret store Strækninger af det nuværende Odsherred, der dengang var lagt under Vand, naaede Havfladen dog ikke nogen overmaade stor Højde over den nuværende. Forskellen i Vandstand beløber sig ikke til mere end ca. 4,5 Meter. Sporene, der viser Havets største Udstrækning og den fremskridende Kystforskydning, fremtræder dog mange Steder paa en sjælden smuk og tydelig Maade. Disse Spor er af to modsatte Arter.

Det ene Slags Spor er dem, der fremkom ved, at Havet angreb de daværende Kyster og her frembragte stejle Skrænter. Paa mange Steder, hvor Kysterne under Stenaldersænkningen blev Genstand for Havets Angreb og Nedbrydning, har denne Nedbrydning været fortsat indtil Nutiden. Den angrebne Kystklint er rykket længere tilbage, og vi kan sjældent sige noget bestemt om, hvor langt ude Klinten laa paa det Tidspunkt, da Havet stod højest og Angrebet vel var stærkest. Endnu mindre ved vi sædvanligvis om, hvor Kysten laa, dengang Angrebet begyndte.

Saadanne Skrænter, der har været Genstand for Havets Nedbrydning lige fra Stenalderen til den nyeste Tid, har vi ved de fleste fremspringende Punkter langs Kattegat: ved Gniben, langs Nordsiden af Odden fra Yderby til Overby, ved Ebbelekke og ved Klintebjerg. Ligeledes paa Sydsiden af Odden, Syd for Yderby, ved Ordrup Næs, ved Kysten Vest for Høve og flere Steder paa Isefjordskysten. Her arbejder Havet videre i det Tusindaar gamle Spor og vil vedblive dermed, til Kysten er rettet ud, til Kanterne er fjernede og Bugterne fyldte. Ved at lære, hvad der er sket, faar vi Øjnene op for, hvad der vil ske.

Men mange Steder, hvor Stenaldershavet for en Tid gik løs paa Landet for at vaske det bort, tog det selv Affære som Kystbeskytter. Det lagde en Vold af Sand eller Grus foran den angrebne Skrænt; denne voksede til med Græs og staaar nu med sin bratte Skraaning som et synligt Minde om,

hvad der dengang gik for sig. Af saadanne gamle Kystskrænter kunde der nævnes mange fra Odsherred: Nordvest for Lumbsaas, ved Klint, Thorsbjerg, Nordvest for Nykøbing, Skærby Bakke, Rørvig Kirkebakke, Brentebjerg Sydvest for Rørvig, Skrænterne ved Dybesø, de lave Skrænter Øst for Pindals Kro foruden mange andre. De staaar, om end tavse, alle som talende Minder om vort Lands Udseende i Fortiden.

Den Jord, Bølgeslaget brød løs ved de fremspringende Skrænter, blev af Strømmen ført udad eller langs Kysten, ind paa Bugternes smulte Vande. Mens Lerslammet først kunde faa tilstrækkelig roligt Vand at bundfældes i ude paa de større Dybder, blev Sand og Grus lagt op i Bugterne, Revle ved Revle. Den takkede og krogede Kystlinie rettedes, thi samtidig med at Havet fyldte ind i Bugterne af sin Overflødighed, begyndte Landet atter at hæve sig og bragte derved Grus og Sandrevlerne paa det tørre, saa at Havet ikke atter kunde naa dem.

Hvordan denne Vækst foregik, hvorledes Havets Strømninger og Landets Hævning i Forening fik lagt Dæmning fra Ø til Ø og knyttede Odder og Hager sammen, derom fortæller Odsherreds mange Strækninger af »Lyng«, hvoraf hver By i de nordlige Sogne har sin. Hvor de her ligger, den ene Grusrevle ved Siden af den anden (og ikke er dækkede til af Flyvesand), kan de alle, hvor uanselige de end er, fortælle sit: her laa Kysten engang!

Paa mangfoldig Vis har Kystformen ændret sig, inden hele denne Udvikling blev gennemløbet, men ved Hjælp af disse Grusrevler, de gamle Strandvolde, kan Udviklingens Gang følges selv i de mindste Enkeltheder. Ja, man er ofte i Stand til af de Rester, som er tilbage, at genfremstille Udseendet af det, der er skaaret bort.

At skildre dette skiftende Kystforløb ved Hjælp af Ord er ugørligt. Man maa med Kort i Haand se det i selve Naturen. Der skal da her kun anføres et Eksempel. Tæt inden for Oddens Spids, Gniben, ved Siden af en lille Bakke, Rævhøj, har man kunnet se, at de gamle Strandvolde gaar ganske paa tværs af den nuværende Kyst. De Grusvolde, som Havet i sin Tid aflejrede her i Læ af en fremspringende Hage, skærer det nu selv bort af.

Gniben har da engang strakt sig længere mod Nord end nu, og man kan af Strandvoldenes Forløb angive dens omtrentlige Udstrækning. Og hvis man graver et Hul ved Foden af disse gamle Strandvolde, finder man, at de hviler paa Dynd med Muslingeskaller, afsat i roligt, stille Vand i en Bugt, der dengang laa som en lun Krog, beskyttet af Gnibens Bakker mod det urolige Hav.

Saa forskellige har Forholdene her været og det igennem et Tidsrum, der kun spænder over nogle faa Tusinde Aar.

Den Strøm, som har ført Revlerne paa deres Plads i de forskellige Bugter, har bestandig gaaet fra Vest mod Øst langs Kattegats Kyst og ved Sejrø Bugt. Vi finder derfor ogsaa overalt det groveste Materiale i hvert Parti længst mod

Vest, nærmest ved den Hage, hvorfra det er taget. Mod Øst indeholder Revlerne færre og færre Sten, men mere og mere Sand, der til sidst forvandles til Flyvesand. Dette Forhold er ens for alle Lyngstrækninger langs Kattegat, lige fra Gniben til Rørvig. Og det er en naturlig Følge af, at Havstrømmens og Vindens Hovedretning her begge fører fra Vest mod Øst.

Saaledes som det her i korte Træk er gengivet, ligger da Odsherred for os, formet af Indlandsisen og af Havet.

Igennem et saadant Indblik i Landets Udviklingshistorie lærer man at

forstaa Ejendommelighederne ved den Natur, man er kommet til at holde af. Ved at se, hvilke Omskiftelser den har været underkastet, faar man Øje for, hvad der fremtidig kan true. De høje Bakkedrag med den vide Udsigt kan vi vel se paa med Tryghed; de staar fast. Mere omskifteligt har det været og vil vedblive at være i Odsherreds Egne ved Kattegat. Et iøjnefaldende Udtryk herfor har man

i den ejendommeligt formede Sjølands Odde. Den ligger som en Grif fel, spidset af Havet; og Havet spidser stadig videre.

V. Milthers.

ODSHERRED

*Hav i Nord og Bugt i Vest,
Fjordens blanke Vand i Øster.
Bølgebrus og Saltvandsblæst
favner dine grønne Kyster.
Ud af Bølgeskvulpets Slag
vokser Landet frem og stiger,
hæves op til Bakkedrag,
hvælver sig og synker, viger.*

*Gletscherisens Bakkespør,
Jøkelsmeltevandets Kløfter,
de har formet op din Jord,
spaltet den i Grav og Grøfter.
Aldersældet evig ung,
nutidsnær et Fortidsskue,
sommerfrejdig, vintertung
ligger Aasens Bakkebue.*

*Solskinsblink i Bugt og Fjord,
Kattegattets Alvorstoner,
Lyng og Klit og Agerjord,
slanke Bøges lyse Kroner,
Kystens Klinters bratte Bryn,
dystre Graners dunkle Mørke
og det vide frie Syn
ejer umaalt Skønhedsstyrke.*

*Om de svundne Slægters Færd,
deres Kamp og Hverdagsmøje
minder Fund i Eng og Kær,
vidner Bakkens Kæmpehøje.
Under Dyssen oldtidsgraa
og med Udsyn over Havet,
højsat under Himlens Blaa
bleve Mindets Mænd begravet.*

*Under hvide Maagers Flugt
over tavse Fortidsminder
ligger Landet ungt og smukt,
medens Tider skifter, svinder.
Lad det ligge lyst igen
under Sol og Sommergrøde,
medens Sekler haste hen,
synker bort i Glemsels Øde.*

SVEND THISTED.

Jarlen af Bothwell

Fra Skotlands Kongesæde til Dragsholms Fangekælder

— og det sidste Hvilested i Faarevejle Kirke

DAA den flade Landtange, der skiller Sejerø Bugt og Lammefjorden, ligger i Skjul af en Park og i Ly af Vejrhøjs skovklædte Højdedrag det gamle Slot Dragsholm. Fredeligt og idyllisk glimter dets hvide Mure nu frem mellem »Frøerlundens« Trækroner. Men engang var det en ensom og frygtindgydende Borg, med sine vældige Mure praktisk talt uindtagelig, og i dets skumle Fængselskældre har Dagene langsomt sneget sig hen for en Række af Fanger, der havde forbrudt sig mod den danske Stat eller skønnedes farlige for denne.

Dragsholms Historie er tidligere beskrevet i »Odsherred«. Her skal kun fortælles om en enkelt Mand, hvis Skæbne blev knyttet til Borgen og dens Sognekirke, om en Livsskæbne, der blev et blændende Eventyr — og den grusomste Tragedie. Om et Navn, der fik den lille Landsbykirke indskrevet i Verdenshistorien, og som blandt de mange Navne, der er knyttet til Landsdelen Odsherred, lyser med en egen mærkelig Glans.

Jarlen af Bothwells jordiske Rester kan den Dag i Dag ses af enhver besøgende i Faarevejle Kirke. Hans Navn er kendt af enhver, der blot har færdedes i Odsherred. Hans stormfulde Liv gennem straalende Pragt og Vælde, gennem Forbrydelser og Nederlag, indtil Fangetaarnets Port en Junidag lukkede sig bag den unge Konge til Skotland, er som et fantastisk Eventyr.

James Hepburn, Jarlen af Bothwell, blev født i Skotland 1536. Hans Fader var den tredie Jarl af Bothwell, Hepburnernes berømte og besungne Herresæde, beliggende faa Mil fra Glasgow paa en Brink, der skraaner ned mod den skummende og brusende Clyde-Flod. Hans Moder var af den berømte Sinclair-Slægt, der er kendt ikke mindst fra Slaget i Gudbrandsdalen, hvor Oberst Sinclair faldt sammen med alle sine Skotter.

»Den smukke Jarl« blev Faderen kaldet. Hans Slægt var en af Sydskotlands mægtigste Adelsslægter; og den Omstændighed, at ikke blot »den smukke Jarl«, men ogsaa to af hans Forfædre havde vovet at bejle til skotske Enkedronninger, viste, at der var Stolthed og Ærgerrighed i Slægtens Blod.

Den unge James Hepburn havde arvet denne Ær-

Faarevejle Kirke og Lammefjorden for Udtørringen.

gerrighed i det fuldeste Maal. Hans Opdragelse var mangelfuld og tog særlig Sigte paa Krigstjeneste. Men meget tidligt kastede han sig ind i den Malstrøm af politiske og religiøse Kampe og indbyrdes Fejder, der dengang prægede Skotland. Han var kun 19—20 Aar gammel, da hans Fader døde og efterlod ham i store arvelige Stillinger: Storadmiral af Skotland, Sherif og Foged og Ejer af to faste Borge. I hele det sydlige Skotland var da kun én Mand mægtigere end den unge Jarl af Bothwell. Men han skulde hurtigt højere op, koste hvad det vilde.

Godt 20 Aar gammel blev han Medlem af Parlamentet og kort efter Overbefalingsmand over de sydlige skotske Grænseegne. Her fik han snart Lejlighed til at udføre et heldigt Indfald i England og samtidig vise sig som en Fjende af det engelske Parti i Skotland.

Der herskede dengang Ufred i Skotland baade udadtil og indadtil. Jakob den 5. var død, og hans Enke, Maria af Guise, styrede Landet, medens deres Datter, Marie Stuart, opdroges i Frankrig. Hun blev af politiske Grunde gift med den franske Dauphin, senere Frants den 2., der dog faa Aar efter døde. I 1561 vendte hun tilbage til Skotland. Hendes Undersaatter, i hvert Fald de fleste af dem, hilste hende med Glæde som deres Dronning, og bortset fra det spændte Forhold mellem hende og Dronning Elisabeth i England regerede hun nogle Aar lykkeligt.

Medens Marie opholdt sig i Frankrig, havde hun faaet den unge Jarl af Bothwell i sin Tjeneste; han

støttede efter sin Hjemkomst Enkedronningen, skønt han havde antaget den reformerte Lære, som hun i Skotland med Frankrigs Hjælp bekæmpede. Da den indre Krig stadig blev voldsommere, sendte Regentinden Bothwell til Frankrig igen for ved Datterens Hof at skaffe fornyet Assistance. Han blev vel modtaget og blev under sit Ophold stærkt paavirket af fransk Kultur — og fransk Letsindighed. Da Marie Stuart — og kort efter Bothwell — vendte tilbage til Skotland, gav hun ham Sæde i Statsraadet.

Den mægtige Jarl havde under sit hastige og hensynsløse Jag fremad skaffet sig mange Fjender, og der var jævnligt Strid og Optøjer. En Sammensværgelse mod ham med Beskyldning for Anslag mod Dronningen og endvidere gaaende ud paa Fjernelse af en Række af hendes Raadgivere, foranledigede et Fængseslophold i Edinborg Castle. Men da han hørte om nyopblusset Borgerkrig, brød han en af Jernstængerne i Fængselsvinduet itu og flygtede om Natten ved Hjælp af et Tov og søgte Tilflugt i Frankrig.

Skotlands unge Enkedronning, Marie Stuart, skulde imidlertid have sig en Mand. Der manglede ikke Tilbud, og omsider faldt hendes Øjne paa hendes smukke, 19-aarige Fætter, der tillige var saa nær beslægtet med Elisabeth, at han engang vilde kunne gøre Krav paa Englands Trone. Det var dog ikke blot Politik, men ogsaa Kærlighed, der fik Marie Stuart til at bestemme sig for Lord Darnley. I 1565 blev Giftermaalet sluttet, og Marie var uforsigtig nok i sin heftige Lidenskab for ham til paa egen Haand at lade Darnley udraabe til Skotternes Konge. Det gav straks Anledning til et Oprør for at faa ham fjernet; men Marie slog det ned og hjemkaldte Bothwell, der derefter indsattes igen i alle sine Stillinger.

BOTHWELLS FØRSTE ÆGTESKAB

Havde Bothwells politiske Liv allerede været stormfuldt, havde hans private Liv været det ikke mindre. Ogsaa i det afspejlede sig den skotske Naturs Vildskab, omend forlenet med et Præg af det 16. Aarhundredes Frankrig. Om hans Udseende har man dannet sig forskellige Forestillinger; hans store Magt over Kvinder kan ingenlunde søges i nogen Art af Skønhed, men vel snarere i hans paafaldende Grimhed i Forening med en overmodig og blændende Optræden. Karakteristisk er en Bemærkning i et Brev fra en af hans Fjender til Dronning Elisabeths Statssekretær paa et Tidspunkt, hvor Bothwell var fastholdt i England: »Jeg besværges Deres Naade, anbring ham, hvor De vil, kun ikke i Borgen i Dover, just ikke fordi jeg frygter for min gamle Moder, men min Søster er ung og har mange Døtre.« Bothwell havde, som allerede antydte, trods sit »hæslige« Udseende, et meget indtagende Væsen og havde i høj

Grad nemmet det franske Kurmageri. Af hans Kærlighedsaffærer skal her blot nævnes, at engelske Historiekrivere vil vide, at han uden for Ægteskab havde en Søn, og at han før sine to Ægteskaber var trolovet med en meget smuk norsk ung Pige, som han i 1560 traf under et Besøg i Danmark. Hun hed Anna og var Datter af Adelsmanden Christoffer Thronddssøn, der var Admiral hos Chr. III. Anna Thronddssøn fulgte med Jarlen til Nederlandene, hvor han forlod hende. I sit 30. Aar giftede Bothwell sig med »en god, ærbar og dydig Kvinde«, den 20-aarige Lady Jane Gordon, Datter af en mægtig, katolsk Jarl. Bryllupsfesten blev holdt af Marie Stuart og varede med Turneringer og Ridderspil o. s. v. i fem Dage.

Forholdet mellem Dronningen og Darnley var ikke godt. Hans store Meninger om sig selv svarede ikke til hans meget beskedne Evner, og han var raa og hensynsløs, hovmodig af Væsen, udsvævende og umaadeholden i Drikkelag. Han gjorde Bruddet mellem dem dybere ved i heftig Opbrusen at vende sig imod de Mænd, der stod Dronningen nærmest, først og fremmest hendes begavede og højt betroede Sekretær, Italieneren *David Riccio*, paa hvem han tillige følte sig skinsyg. Darnley fik dannet en Sammensværgelse, og de myrdede Riccio saa at sige for Dronningens Øjne.

I den følgende Tid voksede Bothwells Indflydelse. Lige fra de første Aar i Frankrig havde han vist den unge Marie Stuart Troskab og Lydighed. Ikke uden Grund havde hun gjort Regning paa hans Ærgerrighed og Tjenstiver som den kraftigste Støtte for hendes kongelige Anseelse. Gang paa Gang havde han vist hende Tjenester, og hun lønnede ham med ærefulde og indbringende Embeder. »Da Riccios Mordere«, hedder det hos en af vore gamle Historiekrivere, »havde bemægtiget sig hendes Person, var han det fornemste Værktøj til hendes Befrielse. Saa megen udvist Troskab, saa mange virksomme Tjenester maatte gøre et gunstigt Indtryk paa Maries Gemyt.« Utvivlsomt havde han ogsaa en stor Magt over hendes Hjerte. Det fremgaar bl. a. af nogle skæbnesvangre Breve; men da der er begrundet Tvivl om deres Ægthed, skal de ikke nærmere omtales.

MORDET PAA DARNLEY

Imidlertid blev Darnley syg. Paa sin Gemalindes Foranledning og med Bothwells Bistand blev han flyttet til et ensomt, men højt og sundt beliggende Hus paa en aaben Mark umiddelbart uden for Edinborgs Bymure. Dronningen ydede ham her den ømmeste Pleje og forlod ham sjældent.

Søndag den 11. Februar 1567 forlod hun dog om Aftenen sin Mand for at overvære en Maskerade i

Paladset i Edinborg i Anledning af en af hendes Tjeneres Bryllup.

Samme Dags Eftermiddag var paa Bothwells Slot, Dunbar, samlet Hovedmændene i en Sammensværgelse mod Darnley. Antagelig har Dronningens voksende Tilbøjelighed for sin Mand under dennes Sygdom fremskyndet en Afgørelse, og Sammensværgelsen talte mange baade høje og lave af Rigets Mænd. Anføreren har ganske utvivlsomt været Jarlen af Bothwell. Naar han derimod fremstilles, som det f. Eks. er sket i en historisk Roman af James Grant »Bothwell«, som den, der med egen Haand myrdede Darnley, er det næppe i Overensstemmelse med Sandheden.

Bothwell deltog efter Raadslagningen i en officiel Banket, hvor ogsaa Dronningen var til Stede. Hver for sig brød de tidligt op, han for sammen med sine Hjælpere skjult af Vintermørket at bringe Krudtsække ind gennem Bagdøren i Kongens Hus, hvilken Dør stod i direkte Forbindelse med Edinborgs Bymur, hun for at besøge Kongen i Husets øverste Stokværk, inden hun fortsatte til Maskeraden. Hos Kongen indfandt sig ogsaa snart Jarlen, der var Vidne til hjertelige Scener mellem Darnley og den efter Banketten muntre Dronning.

Kl. 11 ledsagede Bothwell hende forbi hendes eget Værelse, der allerede da var fyldt med Krudt, og til Festen, hvorfra han dog hurtigt vendte tilbage og skiftede den elegante Hofdragt med en simpel Forklædning og tog en Rytterkappe over Skulderen. Han opsøgte nogle af sine Med-Sammensvorne, og formummede som Erik Glippings Mordere, da de red til Finderup Lade, fulgtes de til Muren ved Darnleys Hus. Over denne sprang Bothwell og et Par Hjælpere, og da de vendte tilbage, var Luntten til Krudtet tændt og Dørene lukkede. Det var ved 2-Tiden om Natten. Der skete imidlertid intet. Bothwell blev ærgerlig, og de andre maatte med Magt hindre ham i at vende tilbage. Da lød der i den stille Vinternat et frygteligt Brag, og helt ude i den fjerneste Del af Byen vaagnede Folk forfærdede op. »Glødende faldt det pludselige Skær over Byens svære, græsbeholdte og tilrøgne Mure, over de dybe Skydehullers lange Række, der tilsidst tabte sig i Mørket, over den skumle Udbygning tæt ved med den dybe Kanonport og den truende Kanonmunding, over den øde Mariakirkes vedbendklædte Mure, over Dominikanernes halvt nedfaldne Taarn, ja endogsaa for et Øjeblik over Merchistons fjerne Skove. Jorden bævede — de svære Mure bragede, og derpaa lød en Brølen, som om Jordbunden revnede.«

Darnleys Hus blev ved Eksplosionen fuldstændig sprængt i Luften. Selv fandtes han som Lig et Stykke borte, og to Tjenere var ligeledes dræbt.

Ved Daggrø mødte Bothwell, paany omklædt i Aftenens Festdragt, i Egenskab af Sherif i Spidsen for et Kompagni for som den første at nærme sig Kongens Lig og bringe det til Dronningens Slot. Og den samme Morgen maatte Bothwell, der først for-gæves søgte at finde en Forklaring i en pludselig Lynild, sætte sit Navn under en Skrivelse, hvori det skotske Statsraad udtalte den Forvisning, at Gud aldrig vilde tillade, at en saadan Udaad forblev skjult eller ustraffet, og der udlovedes 2000 skotske Pund for Oplysning om Morderne.

Det varede imidlertid ikke længe, før Rygtet udpegede Bothwell som Kongemorderen. En Tid stode han paa sin store Indflydelse og Magt, bl. a. ved selv at være nogenlunde Herre over, hvorledes Undersøgelserne førtes. Men saa rettede Darnleys Fader en bestemt Sigelse mod Bothwell og krævede af Dronningen, der stadig omgikkes Jarlen med den største Fortrolighed, at han stilledes for en Ret. Det forkyndtes da med kun 15 Dages Varsel, at enhver, der vilde anklage Jarlen og andre mistænkte, kunde møde for Retten i Edinborg den 12. April.

»IKKE SKYLDIG!«

Paa Rettens Dag mødte Bothwell med et imponerende Følge af Slægt og Vasaller og andre Tilhængere og Lejetropper, ialt en Hær paa ca. 4000 Mand. Anklageren, der ikke personlig havde vovet at give Møde, lod fremsætte en Begæring om Udsættelse, der blev afslaaet. Efter en lang Forhandling og efter nogen Betænkning afsagde Juryen under Forsæde af en af Bothwells Slægtninge og politiske Forbundsfæller enstemmig Kendelsen: »Ikke skyldig!« De Medlemmer af Juryen, der ikke i Forvejen var hans Forbundsfæller — og ikke var uvidende om hans Skyld —, kunde berolige deres Samvittighed med at holde sig til en bogstavelig Retsfortolkning. Anklagen var kommet til at lyde paa Mord den 9. Februar, men det var i Virkeligheden sket efter Midnat, altsaa den 10.!

To Dage efter traadte Parlamentet sammen. Bothwell fik sin Frifindelse og alle sine Forleninger stadfæstede, og Parlamentet erkendte hans store Fortjenester. Nogle Dage senere, da Parlamentet igen opløstes, forsamlede Bothwell Rigets store, næsten hele den fornemste Adel, hos sig til et Gæstebud i Værts-huset »Ainslie«. Da Gildet var paa sit Højdepunkt, blev der forelagt et Dokument til Underskrift, hvorefter de tilstedeværende erklærede sig overbeviste om Bothwells Uskyldighed, forpligtede sig til at forsvare ham mod enhver Bagvasker og — anbefalede Jarlen som en passende Ægtefælle for Dronningen! Alle de tilstedeværende underskrev. Af nogle blev det senere hævdet, at Stedet, hvor Gæstebudet holdtes, havde været omgivet af 200 Bøssepiber.

MARIE STUART OG BOTHWELLS BRYLLUP

Bothwell var klar over sin Indflydelse paa Marie Stuarts Sind. Utallige Skrifter har behandlet det Spørgsmaal, om der allerede inden Darnleys Død har bestaaet et intimt Forhold mellem dem, og det er i hvert Fald ikke usandsynligt, at det har været Tilfældet. Men hvor meget man skal tro af fjendtligsindede Skribenters Beretninger herom og om Marie Stuarts Viden om Mordet paa Darnley, vil altid blive en Skønssag. Imidlertid var Bothwell ogsaa klar over, at der vilde blive gjort alt for at fraraade Marie Stuart Ægteskab med ham. Under alle Omstændigheder bortførte han hende — imod eller delvis med hendes Vilje — kort efter det berømte Gæstebud og holdt hende som Fange paa sit Slot Dunbar. Her viste han hende al Opmærksomhed, skildrede al den Ondskab, der havde mødt ham i hans Liv og viste hende Dokumentet fra Ainslie-Værtshuset. Han forfulgte sit Maal med glødende Ihærdighed og vandt Dronningens Ja. Nogle vil i Bortførelsen se ikke blot et aftalt Spil, men ogsaa den ligefremme Følge af en lidenskabelig Forelskelse fra Dronningens Side.

Bothwell var gift med Jane Gordon. I største Hast blev der sørget for Skilsmisse. Det gik meget let. Han forlangte selv ved den katolske gejstlige Ret Ægteskabet ophævet som indgaaet indenfor forbudte Grader, og dette lykkedes, skønt der kort efter Brylluppet var udstedt Dispensation som Sikkerhed for dets Gyldighed. For den protestantiske Ret maatte hans Hustru søge Skilsmisse paa Grund af Ægteskabsbrud. Ved Bothwells Indflydelse var alt ordnet paa 4 Dage!

Jane Gordon blev endnu to Gange gift. Da hun døde, 84 Aar gammel, efterlod hun sig det Lov at have været »en dydig og takkelig Kvinde, skønsom, af udmærket Hukommelse og af større Forstand end hendes Køn«.

Marie Stuart ophøjede nu Bothwell til Hertug af Orkneyøerne og satte selv Hertugkronen paa hans Hoved. Deres Ægteskab blev tillyst den 9. Maj; men Formælingen mishagede i den Grad Folket, at selv Præsten *John Craig*, der foretog Lysningen, i Kirken erklærede, »at han tog Himmel og Jord til Vidne paa, at han afskyede og forbandede det Ægteskab, som afskyeligt og skændigt for Verden«. Faa Dage efter undertegnedes en Ægteskabskontrakt mellem den kongelige Enke og »den meget ædle og mægtige Fyrste, James, Hertug af Orkneyøerne, Jarl af Bothwell, Lord af Hales, Chrichton og Liddisdale, Stor-Admiral af dette Rige Skotland«. Fremtidig skulde alle Staten vedkommende Dokumenter have ogsaa Bothwells Underskrift.

Brylluppet fandt Sted Dagen efter, tidligt om

Morgen. Hun var i sort Føjels Enkedragt, han i prægtige juvelbesatte Klæder.

»Ingen Festlighed eller Munterhed betegnede dette skæbnesvangre Bryllup; ingen Klokke ringede, ingen Kanon affyredes, og de faa, der var oppe i denne tidlige Time, eller som maaske slet ikke havde været i Seng, bøjede sig alvorligt og tavs for deres Suveræn og den forvovne Herre, der med saa stor Dumdristighed havde gjort hende til sin Ægtefælle.«

Længe efter var det en udbredt Folketro i Skotland, at det varslede ilde at blive gift i Maj.

I Maries Liv var den frembrydende Dag kun Begyndelsen til et nyt Afsnit fuldt af Taarer og Lidelser. For Bothwell betød Dagen nok Opfyldelsen af hans dristigste Ærgerrigheds Ønsker; men hans Fald nedefter fra denne Dag var endnu voldsommere; kun en Maaned derefter var han som en hjemløs Flygtning kastet ud i Begivenhedernes Strøm.

Marie Stuart stod ved sit Giftermaal med Bothwell endnu i sin fejreste Ungdom, kun 23 Aar gammel. »Alle samtidige Skribenter stemmer overens i, at Marie i sit Ydre forenede den største Skønhed og Ynde, som den menneskelige Form er i Stand til at modtage. Hendes Haar var sort, hendes Øjne mørkegraa, hendes Ansigtifarve af udmærket Finhed, hendes Arme og Hænder i Henseende til Farve og Form af fortrinlig Skønhed, hendes Vækst majestætisk; Ynde herskede i alle hendes Bevægelser, hvad enten hun gik, dansede eller red. Hun sang og spillede Luth med ualmindelig Færdighed.«

DEN TUNGE AFSKED

Et Par Uger boede de nygifte paa Dronningens Slot. Da havde allerede de store i Landet rejst sig mod Bothwell, og de maatte med et Par Hundrede Bueskytter forlade Edinborg. De fik samlet en Hær, og den 15. Juni stod de med den over for Oprørerne. Men Dronningens Armé var langt den svageste, og det syntes haabløst at begynde en Kamp. Der blev indledet Forhandling. Oprørerne krævede, at Bothwell skulde fjernes, og at Dronningen skulde love fremtidig at ville regere med sine Stormænds Raad. Disse Betingelser gik Marie Stuart ind paa. Forgæves søgte Bothwell at faa hende fra det og faa hende til at forstaa, at hun ikke kunde stole paa dem. Han maatte nøjes med at bede om frit Lejde for sig selv.

»Aftenens Skygger havde allerede udbredt sig over Carberry-Højen, da Bothwell havde denne Samtale med Marie Stuart; man saa ham ikke uden Bevægelse skille sig fra hende for med en lille Rytterflok at galopere tilbage til Dunbar. Det var den sidste Gang, de saas i Livet.«

Om Marie Stuarts senere Skæbne, fra hun den paafølgende Nat som en Fange skaanselsløst spottet

af sine Undersaatter blev bragt til Øslottet i Søn Lochleven, fordi hun ikke vilde opgive sin Forbindelse med Bothwell, hendes Undvigelse næste Aar, det tabte Slag ved Langside, hendes ulykkebringende Flugt til Nabolandet og det nye og langt varigere Fangenskab, skal ikke her berettes; heller ikke om den tragiske Død, der til sidst skulde beredes hende af den samme Haand, der havde været den første Aarsag til hendes Ulykker, af den Slægtning, der aldrig havde kunnet tilgive hende, at hun var køn, katolsk og Tudorernes Arving, af Dronning Elisabeth af England.

Jarlen af Bothwells Skæbne fra det Øjeblik, han paa hin skæbnesvangre 15. Juni tog den tunge Afsked med den Kvinde, han havde trodset alt for at vinde som sin Hustru, for hvis Haand ingen Forbrydelse havde været ham for stor, er et svimlende Fald fra et straalende Kongesæde til den skumle Kælder i Dragsholms Fangetaarn.

Paa Torvene i alle Skotlands største Stæder forkyndte Herolder, at det var forbudt enhver at yde Jarlen af Bothwell Ly eller Understøttelse, til Lands eller til Vands, og der udsattes en Belønning paa 1000 Kr. til den, der kunde gribe ham og overgive ham i Retfærdighedens Hænder.

DEN FREDLØSES FLUGT

Bothwell søgte nordpaa i Skotland og fandt en Tid Tilflugt hos Venner; men forgæves søgte han at rejse en Opstand, og snart efter indskibede han sig med sine Mænd paa smaa Fartøjer og sejlede til Orkneyerne, til det Hertugdømme, som han endnu ikke havde taget i Besiddelse. Men allerede efter 2

Dages Ophold maatte han forlade disse Øer. Bedre gik det ham paa Shetlandsøerne. Her lejede han et Par hanseatiske Fartøjer. Nogle Historiekrivere har ment, han med disse drev Sørøveri; men efter senere Opfattelse synes dette dog ikke helt at have været

Tilfældet. Hans Fjender sejlede imidlertid til Shetlandsøerne, og der stod et formeligt Søslag, hvori Bothwell dog, takket være en Storm, der rejste sig, undslap ud i Nordsøen.

Med to Skibe naaede Bothwell Norges Kyst og blev her anløbet af et dansk-norsk Krigsskib, hvorfra man ønskede at se »Sørøvernes«

Skibspapirer. Saa-danne kunde ikke fremvises, og da Bothwell var iført og kun havde med sig »gamle og revne Baadsmandsklæder«, troede ingen paa ham, da

James Erle Bothwell

han gav sig til Kende. Han og hans Ledsagere maatte følge med til Bergen, hvor der holdtes Forhør. Han fik Lov at bo frit i Byen; men det var dog ikke Idyl alt-sammen. Ikke alle hans Skibsfolk kunde staa for en Undersøgelse af deres Forhold, og dertil kom det mærkelige Spil af Skæbnen, at Anna Thronsdøn, »Skottefruen«, hans tidligere Forlovede, pludselig mødte op og krævede ham til Regnskab for de brudte Ægteskabsløfter. Han affandt sig dog med hende ved i Retten at love en Livrente fra Skotland og ved at give hende sit ene Skib. Men snart efter maatte han — blot medbringende 4—5 Tjenere — om Bord paa Orlogsskibet lade sig bringe til København, omend

man ikke kunde overbevise ham om nogen ulovlig Handling.

BOTHWELL I DANMARK

Bothwell blev her modtaget af Rigets Hovmester, Peder Oxe til Gisselfeld, der satte ham i foreløbig Varetægt paa Københavns Slot.

Kong Frederik II befandt sig dengang i Aalborg. Men da han selv i sin Tid havde bejlet til den skønne Marie Stuart, kan man forestille sig hans Forbavselse, da han faar Budskab om »den skotske Konge«s Tilstedeværelse som Fange i hans Hovedstad. Kongen fandt det klogest foreløbig at behandle Bothwell godt, men dog holde ham i Forvaring. Da der fra Skotland kom Bud om at faa ham udleveret, sagde Kongen Nej. Bothwell blev ført til det stærke Slot Malmøhus i Skaane. Kongen gav i en Skrivelse Instruks om at give ham det hvalvede Kammer der paa Slottet, som Hofmester Ejler Hardenberg havde til sit Værelse, »og at I lader tilmure Hemmeligheden udi samme Kammer«; endvidere om at efterse Jernstængerne ved Vinduet, give ham »Senge og god Underholdning« og frem for alt sørge for god Vagt.

Fra Skotland søgte man stadig at faa Bothwell udleveret til Dom og Straf for Mordet paa Darnley, og Dronning Elisabeth i England støttede ivrigt disse Bestræbelser. Et af Sendebudene kom med Anmodning om blot at faa Jarlen dømt i Danmark og saa faa hans Hoved med til Skotland. Dette Sendebud ved Navn Clark gik iøvrigt i Krigstjeneste hos Fr. II og gjorde talrige Forsøg paa at faa Bothwell udleveret. Skæbnen vilde, at han selv endte sine Dage som Fange i Danmark, oven i Købet inden for de samme Mure som Bothwell. Frederik II mente sig dog stadig bedst tjent med at beholde sin Fange. Uden Tvivl har Bothwell faaet Kongen til at tro, at der var Haab om, at Bothwell og Marie Stuarts Parti igen vilde komme til Magten, hvorefter Danmark vilde faa overdraget Orkney- og Shetlandsøerne, som man før havde fremsat Ønske om. Omsider lykkedes det for en skotsk Gesandt at naa til en Løsning efter at have udmalet Bothwell som »hin afskyelige Forræder, der aldrig vil kunne nægte, at han offentlig har øvet Vold mod Skotlands ophøjede Dronning«, en uafsonelig Skændighed. Selv om man fra dansk Side endnu engang mindede om Skotternes egen Frifindelsesdom og paany henviste til, at Skotland kunde føre Sagen for Retten i Danmark, opnaaede Gesanden dog Udsigt til Udlevering, saafremt Dronningen af England og den skotske Regering inden den 24. August 1571 garanterede, at Bothwells Sag vilde blive prøvet og afgjort efter alle Retfærdigheds og Billigheds Regler, og at Udleveringen ikke vilde blive gjort gældende til Skade for Fr. II og hans Efterfølgere.

Hermed syntes Bothwells Skæbne afgjort. Da blev der endnu engang fra Carl IX i Frankrig rakt Jarlen en hjælpende Haand. Fra fransk Side rettedes en indtrængende Anmodning om at undlade Udleveringen, der vilde føre til Forstyrrelse og Skandale i Skotland, og Bothwell blev paa Malmøhus.

Han havde her, hvor han ogsaa gik klædt efter sin Stand i Fløjls- og Silkeklæder, en ikke ringe Frihed og stod i skriftlig Forbindelse med sin Ægtefælle og Venner i Skotland. Da Marie Stuart efter sin Flugt til England erklærede sig villig til lovformelig Skilsmisse, underhandlede hendes Venner herom med Jarlen paa Malmøhus, og i 1569 gav denne i en Fuldmagt sit Samtykke; men det strandede paa Presbyterianernes Modstand.

Beretningerne om Bothwells Ophold paa Malmøhus er ret dunkle. Der findes Krøniker om, at han sad i Lænker, og at han endte sine Dage dør. Det er dog bevisligt urigtigt. Men saa meget kan man se, at efterhaanden ændres Behandlingen af ham. Der kan have været forskellige Beveggunde hertil. Med Marie Stuarts Fald mistede det katolske Parti Magten i Skotland, og Englands Indflydelse blev større, end Danmark kunde synes om. Der kan ogsaa have foreligget noget i Retning af en Tilstaaelse fra Bothwells Side eller en ændret Opførsel. Ogsaa den voksende Ligegyldighed for Marie Stuart og hendes Tilhængere kan have været medvirkende. Nok er det, at en datidig dansk Almanak, Poul Ebers Kalendarier, med nøjagtige personalhistoriske Optegnelser beretter, at »Anno 1573 den 16. Junii bleff den Schottske Greffue indsat paa Dragsholm«. Ligeledes skriver den franske Minister i København, Dantzay, i et Brev hjem til sin Konge, dateret 28. Juni 1573: »Kongen af Danmark havde hidtil behandlet Jarlen af Bothwell meget godt; men for faa Dage siden har han ladet ham sætte i et meget slet og snævert Fængsel.« En senere berømt fransk Historieskriver fra Slutningen af 16. Aarhundrede fastslaaer for første Gang for sin store europæiske Læsekreds, at Stedet var *Dragsholm*.

BAG DRAGSHOLMS MURE

For sidste Gang kommer den omflakkende og eventyrlystne Jarl ud at rejse. En skøn Sommerdag holder han, der før ejede Skotlands fornemste Ridderborge, Skotlands fredløse Konge, sit Indtog paa Dragsholm, kun fulgt af sine Fangevogtere. En skøn Junidag førte de ham til den ensomme Fangeborg i Odsherred, hvor Vinden ude fra Nexeløbugten mildt strøg ind over den smalle Landtange og over de store Skove ved Vejrhøj. Landet kendte han ikke. Men da Solen gik ned i Nordvest, og dens lange Straaler naaede Vinduets Jerngitre, da vidste han, at dør langt

borte levede hans Hustru, forhaanet og forstødt efter saa kort en Magt og Lykke, den engang saa tilbedte Skønhed, falmet og bitter efter Lidelser og Modgang, efter endeløse Ulykker, som hans Ærgerrighed og Lidenskab havde den allerstørste Skyld i.

Om hans Fængselstid paa Dragsholm vides ikke meget med Sikkerhed. Man viser endnu hans Fængsel, »Bothwells Kælder«, og tidligere kunde man i Muren paavise to Jernbøjler, hvortil Jarlens Lænker skulde have været fastgjort, saa han i sin skumle Kælder kun kunde bevæge sig saa langt omkring, som Lænkerne tillod ham det. Og en engelsk Historieskriver beretter, at han var kastet i et »afskyeligt Fængsel, hvor ingen havde Adgang til ham uden de, som bragte ham den usle Mad og Drikke, der var ham tilstaaet og som ræktes til ham igennem et lille Vindue«. — Hvis det, som mange

mener, er rigtigt, at Bothwell blev sindssyg, kan han udmærket godt have været lænket; men ellers er det meget lidt sandsynligt, at han — i hvert Fald med Kongens Vidende — er blevet behandlet med nogen Art af Grusomhed.

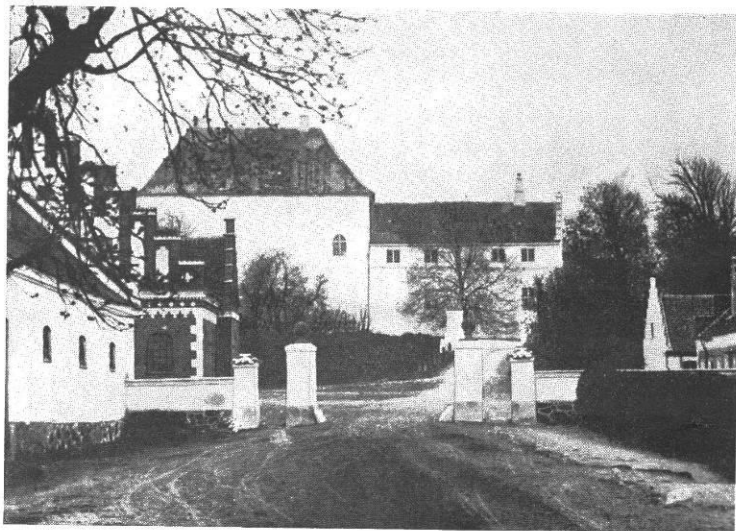
At der imidlertid har været uhyre spartansk paa Dragsholm, ved man. Af gamle Beretninger fremgaar det (som omtalt i Tage Christiansen: Odsherred, 1932: Arild Huitfeldt til Dragsholm), at en af de »hyggeligste« Stuer paa Dragsholm dengang, Fruerstuen, som Inventar havde en Jernovn, 4 Fyrrebænke, et Fyrrebord med Udslag, 3 Bagstole, en Ildskuffe og en Brandfork. Et lignende Inventar fandtes i Kongens Værelse. En Statsfanges Inventar udgjorde i 1609: »et gammelt Sengested, en liden gl. Skive og — 3 Hængelaase for Døren«.

Nogle vil mene, at Jarlen kunde bevæge sig frit omkring. Man vil endog udpege et Sted i Kulaaskoven, hvor han særlig holdt af at dvæle. Her er dog kun Tale om Sagn. Man ved saa lidt om hans Fængselstid paa den gamle Borg.

I sit Forhold til Skotland og den ulykkelige Dronning blev Bothwell ved Indespærringen i Drags-

holm saa godt som helt isoleret. Men ved en ejendommelig Skæbnens Tilskikkelse oplevede han at dele sine sidste Aar med en af sine mange Fjender. Kaptajn John Clark havde været hans bitre Modstander. Paa Carberry-Højen ved Edinborg, der hvor Bothwell for sidste Gang stod ved Marie Stuarts Side, havde han og Clark staaet over for hinanden med Sværdet i Haand. Det var som ovenfor nævnt John Clark, der af Bothwells Modstandere i Skotland blev sendt til Danmark for i det mindste at udvirke, at

han fik om ikke hele Bothwell, saa hans afhuggede Hoved med sig hjem. Imidlertid begik Clark som skotsk Gesandt her i Landet forskellige Forbrydelser mod Danmark og blev paa Københavns Slot dømt til livsvarigt Fængsel. I 1571 blev han sat i sikker Forvaring — som saa mange andre Statsfanger — bag Dragsholms tykke Stenmure. Her

Dragsholm.

døde han — ifølge samstemmende Optegnelser — i Aaret 1575.

Jarlen af Bothwell var i 10 Aar den danske Stats Fange. Heraf tilbragte han den halve Tid paa Dragsholm. At han og Clark ofte er blevet forvekslet, kan ikke undre. Man fortalte saaledes i Skotland, at det var Bothwell, der i 1575 var død. Men en af de vigtigste Kilder til Oplysninger om Bothwells Liv, hans bitre Fjende *George Buchanans* »Skotlands Historie«, angiver Fængselstiden til 10 Aar, og andre gamle Optegnelser slutter sig hertil. Frederik II's Historieskriver, *Resen*, skriver blandt Begivenhederne i 1578: »Samme Tid døde ogsaa den Skotske Greffve Botuel udi sit langvarende Fængsel paa Dragsholm.« I *Eiler Brockenhuus'* historiske Kalenderantegnelser fra det 16. Aarhundrede angives ikke blot Aaret, men ogsaa Dagen for Bothwells Død, nemlig den 14. April 1578. Ganske vist er det senere — af J. Grundtvig — ud fra Regnskaberne paa Dragsholm søgt paavist, at Bothwell er død et Par Aar tidligere; han nævnes ikke senere end 1576; men som *Frederik Schiern* i sine nyere historiske Studier fremhæver, har ogsaa Clark siddet fængslet flere Aar

efter, at man sidste Gang finder hans Navn i Regnskaberne.

Det har fra enkelte Sider været hævdet, at Bothwell før sin Død oprettede en Slags Testamente, hvori han bekender bl. a. sin Skyld i Mordet paa Darnley og erklærer sin Dronningehustru for uden Andel deri. Dette synes imidlertid at være det rene Opspind. Vinteren 1589 tilbragte Marie Stuart og Darnleys Søn, Kong Jacob den 6., i Danmark. Havde der foreligget en saadan Tilstaaelse og Renselse, er det ganske givet, at Kongen, der overalt hernede viste den største Videbegærlighed, og hans Historieskrivere ikke havde ladet det aldeles uomtalt.

BERØVET ALT, ENDOGSAA FORSTANDEN

Men derimod synes det at være rigtigt, naar man har ment, at Bothwell endte sine Dage som en *sindsygt* Mand. Den før nævnte Buchanan skriver udtrykkeligt, at Jarlen døde som afsindig, og han kan udmærket have denne Oplysning fra en Skotte, Lumismen, der har meddelt ham andre Ting fra Danmark, og som synes at have haft personlig Adgang til Dragsholm under Bothwells Fangenskab. Den samme Efterretning gentages af en Række samtidige skotske Historieskrivere. Til yderligere Bekræftelse kan anføres, at i den først foreliggende historiske Beretning, efter at Jakob den 6. og hans Landsmænd var vendt hjem efter det ovennævnte Besøg i Danmark, fortælles om det strenge Fængsel, hvori Bothwell »blev afsindig og døde ynkelig«. Og den, der har nedskrevet det, var efter Kongens Hjemkomst med sin danske Brud netop beordret til at være i Selskab med danske Adelsmænd, der var taget med til Kroningen i Skotland.

»Med de fremmede Kilders Vidnesbyrd«, skriver nævnte *Fr. Schjern*, der saavel paa Dansk som med en engelsk Oversættelse er en af de vigtigste og mest objektive Kilder til Studiet af Bothwell, »forene sig endelig Menneskeslægtens sørgeligste Aarbøger, Aarbøgerne over dem, hos hvem Sygdom til sidst fortærede selve Sjælen. Paa kun alt for mange Blade er her at læse, hvad Sindets dybe Frygt og Angst, Uvishedens uafbrudte Spænding eller den bittert skuffede Forventning har formaaet at virke. Hvad der er foregaaet i Bothwells langvarige Fængsel, i de ensomme Øjeblikke, hvor Fortidens Billeder atter gled forbi Sjælen, og den usynlige Dommer talte, har ingen Pen vidst at opbevare. Men ingen saadan behøvedes for at udvikle, hvad han maa have følt, da han til sidst ogsaa saa de Mænd, der havde fulgt ham til Danmark, herfra tilbageskikkede i Elendighed som nye Ofre for den gamle Brøde, og da han dagligen kun lagde sig med Tanken om, at den næste Morgen ogsaa kunde udlevere ham selv til en forsmædelig og grusom Død,

eller med hvilke Følelser han i de mange mørke Timer har maattet sammenligne disse angstfulde Aar med de stolte Forventninger, der havde foregøglet ham en saa forskellig Bane. Faa Mænd have hensynsløse end han higet efter at naa op til den ydre Æres og Højheds Tinde, og faa Mænd er hastigere end han blevne nedstyrtede fra den.«

Om der i den »Melankolie og Fortvivelse, der berøvede ham Forstanden«, som en gammel dansk Historiker udtrykker sig, ogsaa har været Anger, ved man ikke. Men én Sjælekval blev han forskaanet for; han oplevede ikke sin Hustrus sørgelige Endeligt paa Skafottet nogle Aar senere. Hvis hans Død paa den anden Side har gjort større Indtryk paa hende, er det sket allerede nogle Aar forinden, den virkelig indtraf. Marie Stuart har, saa vidt det vides, ment ham død fra 1576. Bothwells Moder var død i 1571. Hun bevarede lige til det sidste en levende Deltagelse for sin ulykkelige Søn. I hans sidste Leveaar har ingen interesseret sig for ham. Ingen var der til at begære hans Lig udleveret og hjembragt til Skotland. Og for den danske Konge betød det kun en Lettelse, at Bothwell ikke var mere. Han havde haft Besvær nok af den højtstaaende, men ufrivillige Gæst.

DET SIDSTE HVILESTED I FAAREVEJLE KIRKE

Jarlen af Bothwell blev begravet i Faarevejle Kirke. Det var naturligt, for Faarevejle Kirke var Dragsholms Sognekirke. Og skønt hans Sjæl og hans Legeme paa det uhyggeligste havde faaet Fangehullets Stempel, blev han begravet, som det sømmede sig en kongelig Person, ikke paa Kirkegaarden, men i selve Kirken. Kun simple Folk blev jordet paa Kirkegaarden; og vel var Bothwell kun en Fange, men man maa huske, at han ikke var dømt efter danske Love, og at hans Hustru, Englands Dronning, endnu var i Live.

— — Aarhundredreder gik. Kun Sagnet fortalte, at en Kiste i Faarevejle Kirke, en af en underlig gammeldags Form, der henstod i Kirkens nordre Fløj, skulde rumme den ulykkelige Jarls Lig. Imidlertid begyndte der baade i Skotland, England og

Danmark at blive en levende Opmærksomhed om Spørgsmaalet. Marie Stuarts Historie blev nøjere undersøgt, og det viste sig, at man havde alt for upaalidelige Beretninger om Bothwell. Den herværende engelske Legationspræst, *Ellis*, besluttede da at lade aabne den Kiste i Faarevejle Kirke, som af Sagnet var udpeget som Bothwells.

Efter at Mr. Ellis ved et allerunderdanigst Brev til Kongen havde faaet Tilsagn om fornøden Hjælp fra Inspektionen over de antikvariske Mindesmærker, henvendte man sig til Kirkens Ejer, Baron Zytphen - Adeler, der straks viste sig særdeles imø-

dekommende. Gulvet i Kirkens nordre Fløj, under hvilket Bothwells foregivne Kiste faa Aar før var blevet skjult, blev brudt op og andre Foranstaltninger truffet.

Efter Indbydelse af Baronen foregik den endelige Undersøgelse i Faarevejle Kirke den 31. Maj 1858 i Overværelse af Mr. Ellis, Anatomen Professor Ibsen og J. J. A. Worsaae, der om Undersøgelsen beretter følgende:

»I den nu atter aabnede Begravelse under Gulvet i Kirkens nordre Fløj forefandt vi en Del Kister, blandt hvilke dog ved nærmere Undersøgelse kun to viste sig at være saa gamle som fra Bothwells Tid. Da den ene af disse indeholdt Liget af en Kvinde, var der kun een tilbage, hvorom der kunde blive Spørgsmaal, men det var ogsaa netop den, som for flere Aar siden var blevet forevist mig som indesluttede Bothwells Lig.

Denne Kiste, der, paa det tredelte Laag nær, har megen Lighed med den gammel Linnedkiste eller Kuffert, er kendelig forskellig fra alle nyere Ligkister, hvorimod den i sin Form mere stemmer overens med de i det 16. og første Halvdel af det 17. Aarhundrede hyppig, især af fornemme Folk benyttede Ligkister. Den er mere end 3 Alen lang og godt en Alen bred. Desuden havde den i Modsætning til senere og i Lighed med ældre, en uforholdsmæssig stor Højde, nemlig med Laaget $23\frac{1}{2}$ Tomme. Men medens tilsvarende Ligkister fra det 16. og 17. Aarhundrede ellers sædvanlig er af Eg og prydet med stærke og smukke Jernbeslag, især Hanke, er denne kun af Fyrretræ

og udstyret med højst paafalden Simpelhed, uden et eneste Jernbaslag, ja endog uden Hanke!

Ved Aftagelsen af Laaget saas det snart, at Kisten indeholdt Liget af en Mand og tilsyneladende en Mand af Stand. Det er indsvøbt i Ligklæder af fint Lærred, sjældent godt vedligeholdt, og pyntede

med smaa Rosetter udklippede af sort Papir. Hovedtøjet, som udvendigt er af hvidt Lærred, er indvendigt af grønligt Silketøj, ligesom ogsaa Manchetterne er af Silke. Ikke et eneste Bogstav eller Mærke paa Ligtøjet eller Kisten er hidtil blevet opdaget.

Liget selv,

hvis Hoved fandtes liggende under den ene Skulder, sikkert som Følge af en tidligere Aabning af Kisten, er mumieagtigt og mærkværdigt bevaret med Hud og Haar. Da ogsaa andre gamle Lig i samme Begravelse tillige med deres Ligklæder er paa lignende Maade forbavsende godt vedligeholdte, er det ikke usandsynligt, at den mumieagtige Indtørring er fremkaldt ved den tørre Sandbund, som danner Underlaget for Kirken.

Iøvrigt tyder Liget bestemt hen paa en temmelig undersætsig, 65 til 67 Tommer høj, bredskuldret Mand, med smaa Hænder og Fødder, meget krum Næse, stærkt fremstaaende Kindben, lav og noget tilbagefaldende Pande, temmelig bredt Baghoved samt endelig med rødligt, graat isprængt Haar, Prof. Ibsen maatte i det hele antage, at den afdøde havde naaet en Alder af omtrent 50 Aar, ligesom han ogsaa ytrede, at Hovedet umiskendeligt havde et skotsk Præg.

Da ethvert Spor af oplysende Indskrifter eller Smykker mangler, er det følgende endnu uafgjort for den strenge Kritik, om Sagnet har Ret i at udgive denne Kiste for Bothwells. En engelsk rejsende, som udtrykkelig fremhæver sin rolige, uhildede Betragtning af slige Forhold, har rigtignok senere og uden at kende Professor Ibsens Ytringer ved Synet af Liget paastaet med største Sikkerhed, at ingen upartisk Englænder vil kunne se det uden straks at erklære det for at være »en styg Skotte« (an »ugly Scotchman«). Men selv om man ikke gaar slet saa vidt, er det dog hævet over enhver Tvivl, at den afdødes Alder stemmer med Bothwells, og at der, saa

Faarevejle Kirkes Indre.

længe i det mindste alle historiske Oplysninger om Bothwells Udseende mangler, og saa længe det kun hedder, at han var en Mand med et hæsligt Udseende, aldeles intet er til Hinder for, at Liget virkelig kan være Bothwells. Herfor tør endog den Omstændighed yderligere tale, at der er anvendt en saa iøjnefaldende Simpelhed ved Kistens Udstyring og en saa stor Sparsomhed med Silketøj ved Ligklæderne. Thi netop dette kunde snarest tænkes at være sket ved Gravlægningen af en fornem Statsfange, paa hvis standsmæssige Jordefærd man dog ikke vil anvende større Bekostning end højst nødvendigt.»

Med denne Undersøgelse slog man sig til Ro i en lang Række Aar. Men baade her og i Skotland blev Tankerne ved at kredse om det Spørgsmaal, om det var sikkert, at det var »den skotske Greve«s Lig, man havde fundet. Efter Opfordring fra Skotland blev der i 1915 paany foretaget en videnskabelig Undersøgelse, denne Gang af Professor F. C. C. Hansen. Det var lykkedes Professoren at faa fremskaffet et Billede af Bothwell, en fotografisk Gengivelse af et Maleri i Slægten Hepburns Besiddelse.

Billedet viser ifølge Professor Hansen en Mand med kraftige, ved Mad og Vin noget for svære Træk, med Hageskæg og krøllet, noget sparsomt Haar, der over Panden gaar spidst frem.

En streng videnskabelig Sammenligning af dette Billede og Mumien i Faarevejle Kirke viste en paa-faldende Overensstemmelse i alle »de vigtigste Proportionsmaal; ja, denne Overensstemmelse er saa nøje, som det paa nogen Maade kunde ventes«. At den før saa kraftige Mand ved sin Død har været svækket og nedbrudt af Sygdom og Nød, er jo saare naturligt.

Den nordre Fløj af Faarevejle Kirke blev senere indrettet til Gravkapel for Zytphen-Adelers Familie. Bothwells Kiste blev da flyttet til en aaben Begravelse under Kirkens

Gulv midt for Koret, og her har den siden været til at tage i Øjesyn for besøgende. Mumien, der under den senere Tids Omskiftelser og friere Tilgang af Luft er forandret meget, saa bl. a. Haaret og Ligklæderne nu næsten er borte, ligger nu beskyttet af et Glaslaag. Billedet nedenfor giver et udmærket Indtryk af de jordiske Rester, der den Dag i Dag er tilbage af den stolte Jarl af Bothwell.

Men endnu spøger det paa Dragsholm, vil man vide. Man kan i Nattens Stilhed endnu høre en kongelig Ekvipage komme rullende over Broen med et Firsband af sorte Heste. Det er Kongen af Skotland, Jarlen af Bothwell, der holder sit Indtog paa sin sidste jordiske Bopæl.

*

Og hermed slutter saa Beretningen om den Mand, hvis mærkelige Skæbne saa ufrivilligt knyttede ham til Odsherred. Aldrig gensaa han den vilde skotske Natur, der var som et Spejlbillede af hans eget Sind. Aldrig mere satte han sin Fod paa Hepburnernes skønne og besungne Herresæde paa den skraanende Brink ved Clyde-Floden; aldrig mere saa han sin Hustru, Skotlands skønne Dronning. Med Kongemorderens og den fredløses Stempel paa sin Pande endte han sit hensynsløse Jag efter Rigdom og Magt i den ensomme Faarevejle Kirke paa Pynten ud mod Lammefjorden. Og end ikke efter Døden fik han Ro. I Tusindvis af Turister har staaet og stirret paa hans Mumie og lyttet til Fremviserens Ord om, at »han var en haard Børste«, hvis vilde Liv endnu kan spores i Arret af et Kaardehug i Tindingen.

Var ingen Forbrydelse ham for stor, naar det blot tjente hans Formaal undervejs til de højeste Tinder, saa kunde ingen jordisk Straf have været grusommere end den, der blev Jarlen af Bothwell tilmaalt.

Tage Christiansen.

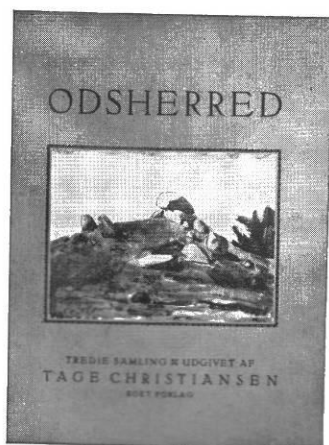
I 1929 udsendte Tage Christiansen for første Gang Hjemstavns - Julehæftet »Odsherred«. Det var svært at finde et Navn; men Linien laa klar nok, og det kom da slet og ret til at hedde »Odsherred«, en Titel, der stadig er bibeholdt. Det udkom i 800 Eksemplarer; men det viste sig hurtigt at være for lille et Oplag; før Jul var Hæftet udsolgt. Aar for Aar er Succes'en vokset, og Op-

laget er nu paa 1000 Eksemplarer. Det første Hæfte indledes med et Digt af Udleveren, Barndommens Land. Iøvrigt er Bidragyderne bl. a. Pastor Isidor Herskind, Provstinde Asta Christiansen, Pastor Skifter-Andersen, Kontorchef von Holstein og Pastor Tage Kjer. Tage Christiansen behandler i Hovedartiklen Svinninge Møllegaard med Kritikerens Clemens Petersen og hans berømte Gæster, navnlig Bjørnstjerne Bjørnson. Desuden findes der interessante Oplysninger om og Billeder fra gamle Dages Nykøbing. Omslagsbilledet forestiller Højby Kirke set fra Præstegaardens Have.

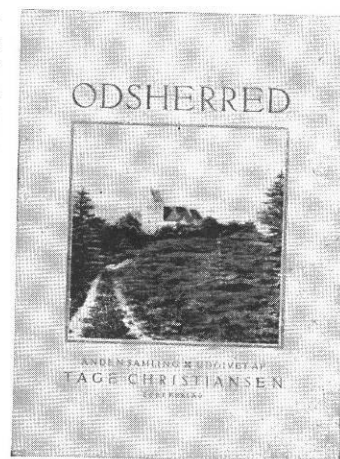
*

Tredie Samling af »Odsherred« 1931 har som Omslagsbillede Stendysen i Herrestrup efter Akvarel af Troels Trier. Hæftet indledes af Provst N. P. Christiansen, tidl. Højby, og med et Digt, Odsherred, af Ingeborg Olrik. Derefter følger en interessant og rigt illustreret Artikel om Folkedragter i Odsherred af Kredslæge J. S. Møller, Kalundborg. Provstinde Asta Christiansen giver en fin og stemningsfuld Skildring fra den gamle, idylliske Grevinge Præstegaard fra hendes Fader, Præsten og Forfatteren Richard Petersens Tid. Tage Christiansen giver et Stemningsbillede fra »Nordstrand« og gengiver en Samtale med

Dir. P. Madsen, Eskildstrup. Derefter følger en illustreret Beskrivelse af Folkedansen i Odsherred i gl. Dage og nu, skrevet af Frede Andersen, Svinninge Møllegaard, en gl. Dansk - Amerikaner, Aug. H. Jacobsens Barndommsminder fra Nykøbing og forskellige Digte og Marsk Stigs Begravelse og Brudemordet i Rørvig Kirke, en Artikel, der vakte megen Interesse og dannede Grundlag for et Radioforedrag.

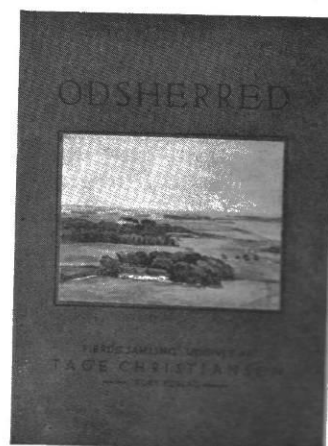
»Odsherred«, 2. Samling, 1930, har paa sit gule Omslag en farvelagt Gengivelse af et Maleri af Rørvig Kirke med Lyng og Gran i Forgrunden. Det indledes med et smukt og gripende Digt af Kai Flor om de første Mennesker i Odsherred: »De havde stølet paa en evig Hvile —«. Provstinde Asta Christiansen giver i »Fra den gamle Landsby« et interessant og meget levende Tidsbillede fra omkring 1860 med Højby som Midtpunkt. Socialminister Steincke fortæller paa sin særprægede Maade i en illustreret Artikel Barndommsminder fra Nykøbing og priser Nordstrand og Odsherred, og Redaktionssekretær H. Brix giver i et let og fornøjeligt Causeri et Indtryk af Sommer-Herlighederne ved Sejrobugtens Bund. Endvidere indeholder Hæftet en Mængde smukke Billeder, flere Digte, Artikler om afdøde Overlærer Steincke, Egebjerg Præstegaard, Esterhøjstenen, Forfatter L. C. Nielsen og nogle udmærket fortalte Barndommsminder fra en Gaard i Odsherred.

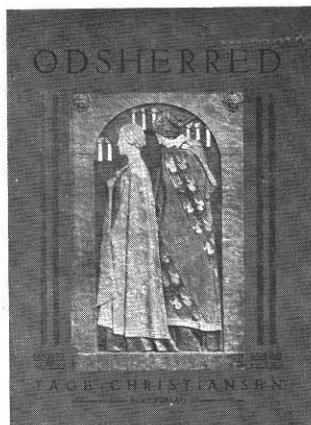
*

»Odsherred« 1932, fjerde Samling, har paa sit festlige røde Omslag en farvelagt Gengivelse af et Maleri: Udsigt fra Vejrhøj over Dragsholm af Gudrun Trier Mørch, der ogsaa indleder det smukke Hæfte med en Skildring af Sommer i Odsherred. Efter en lille Novelle af Maler G. Herman Jensen, Rørvig, følger et Uddrag af Provst N. P. Christiansens sidste Juleprædiken i Højby Kirke. Arkivar Hans Ellekilde og Redaktør Tage Christiansen fortæller om Stenstrup Museum og dets langt uden for Herredet kendte Bestyrer, den blinde Laurits Jensen. Efter nogle Barndommsminder fra Rørvig følger en rigt illustreret Artikel af Udleveren om Arild Huitfeldt til Dragsholm, et interessant Tidsbillede fra Odsherred ved Aar 1600. Endelig er der Vers bl. a. om Odden Præstegaard, en Redegørelse for Sagnene om Esterhøj og Stenen paa Høve Klint, og Hæftet slutter med et fint lille Stemningsbillede af Asta Christiansen: Mindernes Tale.

Hæftet er paa 40 Sider og som de andre rigt illustreret.

»ODSHERRED« 1934, det femte i Rækken, fremtræder i et smukt, rødt Omslag med Ridder Ebbes Døtre og indeholder en Rigdom af Odsherred-Stof, snart som en Hyldest til den særprægede Natur — Kai Hoffmann: Rørvig, Fru Skovrider Vestergaard, Mantzhøj: Forstlige Betragtninger, Tage Christiansen: De gamle Stengærder m. v. — snart historiske og kulturhistoriske Skildringer — Himmelbreve fra Odsherred, En Rejse gennem Odsherred Aar 1800 og den interessante og gribende Skildring af Ridder Ebbes Døtre og deres Mord paa deres Forfædere Julenat i Højby Kirke, snart værdifulde Bidrag til Folkeminde-Litteraturen som en gammel Kones Barndomsminde fra et Husmandshjem i Siddinge og snart morsomt som Provstinde Asta Christiansens Fortælling paa ods-

herredsk Dialekt og den rationalistiske Grevingepræsts Udredning af Lus og Loppers Nytte. Endelig er der ogsaa stemningsfulde Billeder i Digte og i Asta Christiansens lille Juleidyl fra Børnestuen, og Hæftet er helt igennem rigt illustreret.

Anmeldelserne af »Odsherred« 1934, priser dette Hæfte endnu højere end dets Forgængere: »— Skønnere Omslag til sit Julehæfte kunde Tage Christiansen ikke have valgt; men heldigvis skuffes man heller ikke, naar man aabner Hæftet og lader sig bjergtage af nye Hymner til Odsherreds Natur og Minder ... Et fint og velplejet Julehæfte, som det er en Fornøjelse at anbefale til vore Læsers Velvilje.

»... Med det nye Hæfte foran os maa vi tilstaa, at det i Udstyr og ved

Indholdets Lødhed overgaar alle sine Forgængere.«

Tage Christiansen: „ODSHERRED“ koster 2 Kr. og faas gennem enhver Boghandel.

Af Anmeldelserne:

»— Alt i alt er det et dejligt Hæfte, som enhver, der holder af Odsherred, dets Natur og Folkeliv, bør købe og lægge paa Julebordet. ... Det er et historisk Arbejde, Udgiften fortjener stor Paaskønnelse og Tak for.«

»— Den, der ejer Tage Christiansens »Odsherred« fra i Aar og foregaaende Aar, ejer en uvurderlig Skat. Vi haaber, at der endnu i mange Aar maa findes Stof til Udgivelsen af dette lokalhistoriske Værk.«

»— Alt, hvad der hører Odsherred til, bliver saa levende og kært ved at læse disse Skildringer og se alle Billederne —«

»Det er helt igennem et Hæfte, som kan læses med Fornøjelse og Udbytte, ikke alene af Mennesker, som har Forbindelse med Odsherred, men af alle, som er interesseret i Hjemstavnsliteratur.«

»— et Mønster for et lokalt præget Julehæfte.«

»Udstyret er smukt og festligt, og med det store Op-land, Udgiften har lagt ind under sig, og de gode Penne, han har formaaet at sætte i Bevægelse, synes han endnu længe at maatte kunne fortsætte med en saadan aarlig Hilsen fra Landet deroppe mellem Isefjord og Kattegat.«

»Her er samlet meget og godt Stof fra Odsherred. Udstyret er smukt med mange fortræffelige Billeder, og her er skabt et Hjemstavns Julehæfte, som af mange vil blive modtaget med Glæde.«

»— Det er uvurderlige Skatte, Tage Christiansen ved sine Odsherredshæfter redder os fra Glemselens Dyb. Han fortjener Tak derfor —«

»— Med en sjælden fin Smag har Udgiften forstaaet Aar efter Aar baade at formere Stoffet og knytte Medarbejdere til sig, der besidder Evnen til paa en smuk og stilfuld Maade at fremdrage af Historiens Dyb de mange Folkeminder, paa hvilke vor Halvø er saa rig, saavel som til at behandle Nutidens Stof paa en Maade, saa at Julehæftet »Odsherred« i de mange Hjem regnes for et lige saa fast Tilbehør til Julen som Æbleskiven og Ribbenstegen. —«

»Dets Værdi ligger langt over en Mængde af det Stof, der bydes os som Læsning til Julen.«

»— At Odsherredboerne glæder sig over denne Samling Hæfter, Tage Christiansen efterhaanden giver dem, er eet; men ogsaa andre vil kunne glæde sig over det smukke »Julehæfte«.

»— et uvurderligt Bidrag til Hjemstavnsforskningen.«

»Redaktør, cand. jur. Tage Christiansen, Haslev, har paa eget Forlag udsendt 5. Hæfte af sine fortrinlige Skildringer fra den skønne Landsdel Odsherred i Nordvestsjælland. Foruden Forfatteren selv har en Række kendte Navne givet Bidrag til det fine og lodige Hjemstavns-hæfte —.«